ARAYIŞ

19 EYLÜL 1981 SAYI 31 HAFTALIK DERGİ 30 TL.

ARİF OLANLARA ARZUHALİMDİR

Fikret OTYAM

ÖN İZİN VE BASININ SUSKUNLUĞU

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

FİYAT FARKI KİME YARADI?

Halkın sorunlarına eğil meniz kutlanacak bir durum. Bu zor görevi yaparken çeşitli engellerle karşılaştığınız da muhakkak. Gönül ister ki, kendini ilerici kabul eden bazı basın organları "Şerbetçiliği" bırakarak gerçeklerden yana tutum alsınlar ve sizi yalnız bırakmasınlar.

Bu durumda işçi ve köylü kitlelerinin sesini duyurabilecek olan siz kalıyorsunuz. Sizlere bölgemizde ana ürün olarak üretilen buğdayla ilgili bazı ek bilgiler yazmak istiyorum. Siz bu konuyu daha da derinleştirirseniz çok yararlı olur.

Son günlerde buğday için 275 kuruş fark verildi. İlgililere soruyorum. Borç içinde kıvranan köylünün bugüne dek buğdayı elinde kalır mı?

Dünyada buğday açığı olduğu biliniyordu. Bunu herkesten daha iyi tüccarda biliyordu. Onun için TMO'nin on katı alım yaptı. Az topraklı dargelirli çiftçilerin çoğu üçbeş kuruş daha fazla diye buğdayını önceden tüccara sattı. Demek ki bu artıştan yine tüccar faydalanacak. Sorumlular bu konuyu bilmiyor muydu?

Mehmet KÜÇÜK
EDİRNE

HALKTAN YANA BASIN

Burcu Burcu özgürlük, barış, dostluk ve kardeşlik kokan ARAYIŞ'a köyümden kucak dolusu selamlar. En içten duygularla sizleri kutluyor ve yayın hayatınızın devamını diliyorum.

Türkiye'mizin sorunlarını en yalın bir dille ve tüm gerçekliğiyle yansıtmanız büyük bir kazanç. Hep böyle yazın. Yazın ki, arkasını halkımıza dayamış bir yayın organıyla, arkasını sermayeye dayamış yayın organları arasındaki farkı herkes görsün.

Toprağından barış fışkıran, yağmurundan sevgi yağan, güneşinden dostluk ve kardeşlik ışıkları saçan bir Türkiye yaratmak umuduyla tüm Arayış hazırlayanlarına ve okuyucularına kucak dolusu selam.

Necdet ÖZGÜR
KİRAZLIK KÖYÜ

TEMSİLCİNİZ OLMAK İSTİYORUM

Derginizin Giresun'da temsilciliğini yapmak istiyorum. Halen Giresun'da çıkmakta olan İleri Gazetesi'nde köşeyazıları yazıyor ve muhabirlik yapıyorum.

Can Demir SARI
GİRESUN

ARAYIŞ'IN NOTU

Sayın okurumuz, ilgi ve yakınlığınız için teşekkür ederiz. Ne yazık ki isteğinize olumlu yanıt veremiyoruz. Çünkü şimdilik "Arayış" temsilcilik açmamakta. Ancak tüm okurlarımız gibi siz de dergimizin muhabirisiniz. Yörenizin sorunlarını, ilginç gelişmeleri bize yazabilirsiniz. Başarılar diliyoruz.

Saygılarımızla.

HAKSIZLIKLARI YAZALIM

Arayış'tan ve Demokrasiye inan diğer yayın organlarından istediğimiz her türlü pisliğin açıkca yazılması, halka gösterilmesidir. Haksız olanlar, demokrasiye gerçekten inanmayanlar alabildiğine yazıyorlar ve dünden daha değişik görünmeye çalışıyorlar. Örneğin Mustafa Kemal düşmanlığı yapan bir yazar hemen köşesinde Atatürk'çü kesildi. Dün de aynı gazetedeydi bugünde. Buna akıl erdirmek zor ama gerçek bu ve benzeri aldatmaca girişimlerinin teşhir edilmesi ve herkese görevinin hatırlatılması gerek. Bazı gazetelerde yurtdışı işçileri için seminerler tertipliyorlar. Eğer oradaki işçileri eğitmek gerekiyorsa bu görev kimindir merak ediyorum.

Bir de Arayış'a eleştirim var. Siz okurlarınız arasında taraf mı tutuyorsunuz yoksa. Bundan öncede Arayış'a bir mektup yazdım. Tam dört ay geçti. Yayınlamadınız.

Halis ALKAN
OSMANBEY–İSTANBUL

GEÇİNEMİYORUM

Başından izliyoruz. Son günlerde arka arkaya üç olay duyuruldu. Biri Sayın Özal'ın sözleri. "Daha iki yıl sıkıntıya katlanacağız"

İkinci olay üç başarılı iş adamımıza madalya verilmesi. Ne diyelim, evlerinin en güzel yerlerine assın, doya doya seyretsinler demek ki haketmişler!..

Üçüncüsü ise buğday ithaliyle ilgili. Tarım ülkesinde buğday ithali.

Bunlar büyük ve ekonomimiz açısından önemli adımlar. Ben böylesi büyük işler değil küçücük işler peşinde koşuyor ve Bakanlara diyorum ki, GEÇİNEMİYORUM.

Zam üzerine zam yapıyorsunuz. Ölçü kaçıyor mu kaçmıyor mu bilemiyorum takdir size ait. Ama biliniz ki, bu işte en günahsız benim ve geçinemiyorum.

Çıkarılacak bir yasa ile sırtımızdaki yükü hafifletebilir misiniz?

Hakkı ÖZKONUK
İSTANBUL

GÜNDE 38.5 LİRA İLE OKUNUR MU?

Bizlere üç ayda 4500 lira kredi veriliyor. Bu paranın da yüzde 3'ü daha elimize geçmeden kesiliyor. Geriye 4365 lira kalıyor.

Aylık 300 TL yurt ücreti veriyoruz. (Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtları). Üç ayda 900 lira. Yurt kirasını da çıkınca elimizde kalan üç aylığın tamamı 3465 lira oluyor. Bunu doksana böldüğümüzde elimizde günlük harcama için sadece 38,5 lira kalıyor.

Konuyla ilgili olanlara sormak istiyorum. Günlük 38,5 lira öğrencinin hangi ihtiyacını karşılar. Giyim, yemek, yol, okul masrafı bu parayla karşılanabilir mi?

Eğer, Devlet öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamak istiyorsa öncelikle yiyecek fiyatlarını gözden geçirmelidir. Yalnızca bu bile bize verdikleri para ile geçinilmeyeceğini göstermeye yeter sanıyorum.

Devletin verdiği kredi yetmediği için çoğumuz ailemizin yardımı ile okumaya çalışıyoruz. Zaten olanakları son derece kıt olan ailelerimize de yük oluyoruz.

Örneğin babam işçi emeklisi. 3 Aylığı 31 bin lira kadar. Vergi düzenlemeleri yapılmadan önce bu miktar 26.040.- lira idi. Aradaki fark 5 bin lira. Eskiye oranla yüzde 19,22 artış var. Televizyonda ve basın da yüzde 40 artış sağladık diyenlere bu gerçeği hatırlatırım.

Bu gerçekler ışığında konunun yeniden her iki yönüyle gözden geçirilmesini diliyoruz.

İsmail ATİK
BALIKESİR

ARAYIŞ'A MUHABİR OLMAK

Bolu ili, Yığılca ilçesinin sorunlarını ARAYIŞ'a ulaştırmak, yazı ve fotoğraflar göndermek istiyorum. Bu istemimi sürdürebilmem ve gerekli yerlerden bilgi alabilmem için ARAYIŞ'ın muhabirlik görevini üslenmek arzusundayım...

Şakir ARICI
BOLU

ARAYIŞ'IN NOTU

ARAYIŞ şimdilik hiçbir yerde muhabirlik ya da temsilcilik vermeyi düşünmüyor. Okuyucularımız yöresel sorunları ve haberleri aynen bir muhabirin yapabileceği gibi bize ulaştırıyorlar. Bu nedenle sizin de Yığılca'ya ilişkin bilgileri aynı yöntemle bize ulaştıracağınız inancındayız.

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no. 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat/ANKARA
TELEFON:
28 44 74 26 00 56

PİKAJ ve MONTAJ:
ARA PRESS Teknik Servis Tel: 27 85 09
DİZGİ: ENLEM 80 18 60 71
BASILDIĞI YER: EM—AŞ
Emek Basın Yayın Reklâmcılık A.Ş.

ESKİ SAYILAR İÇİN 60 TL. POSTA PULU GÖNDERİLMELİDİR.

SAYI: 31 FİATI: 30. TL.
19 EYLÜL 1981

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı aylık 750 TL. Üç aylık 375 TL.

YURTDIŞI:

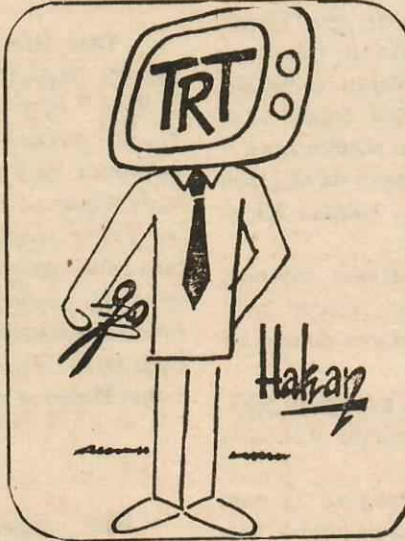
Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 İsveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S. Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, 'Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi 1200 numaralı hesabımıza ' yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, veya PTT makbuzunun 'PK—75 Küçükesat/Ankara' Adresine gönderilmesi rica olunur.

DERGİNİN İÇİNDEN

SANAT: 40 Sanat yılı

ŞİLİ: Allende'nin kazanmasından sonra...

GAZİPAŞA'DAN: Arif olanlara arzuhalimdir

ENERJİ: Güneş enerjisi, yeni bir umut

YAZI İŞLERİ'nden

GENE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ÜZERİNE...

BASIN ve yayın organları toplumların gözü ve kulağıdır. Toplumlar onlarla görür, onlarla duyar. Ne var ki, basın ve yayın organları Türkiye'de uzun süredir görevini tam olarak yapamadılar, yapmadılar. Olayların, gelişmelerin özünü değil küçük ayrıntılarını yansıttılar kamuoyuna. Eleştirileri ciddiyetten büyük ölçüde uzak oldu, ya küçük hesaplarla, ya da, kimseyi küstürmemek için bu yolu seçtiler genellikle... Kimi basın da olayların ardındaki gerçeklere gözlerini kapayıp, yalnızca küçük ayrıntıları verip, özünü unuttular...

Basına en geniş özgürlüklerin, hakların tanındığı dönemlerde bile, yapıcı eleştiriler yerine, kişileri karalamaya yönelik yayın yapan basın organlarını da ayrı bir yere koymak gerekiyor sanırız.

Günümüze gelince, bugün de basın kabuğuna çekilmiş, eleştiri yapmaktan kaçınır bir görünümde. Yani eski hatalarını yineleyen bir basın...

Daha önceki sayılarımızda da yazmış ve 52 nolu Konsey Kararı ile Sıkıyönetim Komutanlıklarının bazı yasaklamaları dışında ciddi bir sansür uygulanmadığını da söylemiştik. Hatta bir çok gazetenin kendi kendine sansür uyguladığını da vurgulamıştık.

Bir yayın organı, ulusal çıkarlara aykırı davranmadığı, yalan yazmadığı, olayları saptırmadığı, ciddi eleştiri getirdiği sürece hiç kimse ona yazma demez. Dememesi gerekir. Biz bu yaklaşımın doğruluğuna inanarak yola çıktık ve bu yolda yürüyoruz.

Bunları yazmamızın nedeni son günlerde bazı gazetelerde kendi kendine sansür uygulama anlayışının *"son haddine"* vardırılmış olması ve neredeyse yazanların suçlu olarak gösterilmeye başlanmasıdır. Bu nedenle *"biz yazarsak ne olur!"* anlayışını basının olmayacak konularda kendi kendine sansür uygulamasını içimize sindiremediğimizi vurgulamak istiyoruz. Önce yazmak, yazmaya özen göstermek ve bu konuda kendi kendine sansürden ısrarla kaçınmak gerekir. Yoksa, yazmadan *"biz yazsak ne yapardınız"* diye ortaya çıkmak iş değildir.

Sizlere, Başbakan Sayın Bülend Ulusu ile görüşüp, vereceği yanıtları yazacağımızı bildirmiştik.

Geçtiğimiz hafta perşembe günü Sayın Ulusu'yu, Yazı İşleri Müdürümüz Nahit Duru, ARAYIŞ Yazı Kurulu üyeleri Ertuğrul Özkök, Şahin Mengü ve Baki Özilhan arkadaşlarımız Başbakanlıkta ziyaret ettiler. Yaklaşık bir saat süren bir görüşme yaptılar.

Başbakan içinde bulunulan durumla ilgili bazı bilgiler verdi. Arkadaşlarımız da, Sayın Ulusu'ya ARAYIŞ'ın durumunu konumunu anlattılar.

Sayın Ulusu, basın kuruluşlarının sorularını tek tek yanıtlama yolunun açılmaması için sizlere aktarmaya söz verdiğimiz soruları yanıtlayamayacağını söyledi.

Başbakanın savı haklıydı...

Bu arada aynı gün Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın Recai Baturalp de, Arayış'ı söyleşiye çağırdı. Arkadaşımız Baki Özilhan, Sayın Baturalp ile bir süre görüştü.

*
* *

Yazı İşleri Müdürümüz Nahit Duru ARAYIŞ'ın 23'üncü sayısında yayınlanan "ISMARLANAN YENİ ELBİSE" başlıklı yazıdan ötürü Türk Ceza Yasası'nın 312'nci maddesi gereğince Toplu Basın Mahkemesinde yargılandı. 10 Eylül günü yapılan yargılama sonunda Cumhuriyet Savcısı, "Ismarlanan Yeni Elbise" yazısında TCK'nın 312'nci maddesine aykırı bir davranış bulunmadığını, bu yazıda yapılmak istenen yeni Anayasa'nın nasıl olması gerektiği yönünde görüş bildirildiğini belirterek, Yazı İşleri Müdürümüzün beraatini istedi. Mahkeme heyeti de buna uydu. Duruşmada Doç. Dr. Hasan Bıyıklı ile Avukat Şahin Mengü savunma avukatı olarak bulundular

*
* *

Öte yandan ARAYIŞ'ın 27'nci sayısında yayınlanan *"Siyasi Şov"* başlıklı haftanın yazısında *"52 nolu Milli Güvenlik Konseyi"* bildirisine aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle, Yazı İşleri Müdürümüz Duru, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesinde yargılandı.

Duruşmada iddianameyi okuyan Savcı, 1961 Anayasası'nın geçerli olduğunu söyledi. Ancak *"Sıkıyönetimi düzenleyen 124'ncü madde, 2324 sayılı temel hukuk düzeni hakkındaki kanunla açıklandığı şekilde bunun istisnalarını açıkca ortaya koymuştur"* diyen Savcı MGK'nin yasaklarla ilgili bildirisinin 5'inci maddesini okudu. Duru'nun bu yasaklamaya aykırı yayının sorumlusu olduğunu ileri süren Savcı, *"1402 sayılı yasanın 16'ncı maddesine göre cezalandırılmasını talep etti."* Duruşma savunma yapılabilmesi için 29 Eylül 1981 saat 10.40'a bırakıldı.

*
* *

Sayın okurlarımız, gelecek sayılarda buluşabilmek umuduyla mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

ÖN İZİN VE BASININ SUSKUNLUĞU

ARAYIŞ

"Aeoropagitica".

İNGİLİZ Şairi John Milton'un daha 1644 yılında yayınladığı bir kitapçığın adı bu. Kitapçığın alt başlığı ise, *"Önceden izin alınmaksızın ve sansürsüz yayın yapabilme özgürlüğü için"* adını taşıyor. Düşünce özgürlüğünü *"kutsal bir hak"* ilan eden John Milton 17'nci Yüzyılda *"hiçkimsenin başkasının görüşlerini yasaklama hakkına sahip olmadığını"* söylerken, bugün iletişim özgürlükleri dediğimiz insanlık haysiyetinin geniş alanlarına açılan uzun bir yürüyüşün ilk adımını atıyordu.

Daha sonraları, 12 Haziran 1776'da yayınlanan Virginia Haklar Bildirgesinde de John Milton'un bir buçuk yüzyıl önce attığı özgürlük çığlığının bir toplumsal belge haline geldiği görülüyordu. Virginia Haklar Bildirgesi, *"basın özgürlüğü, özgürlüğün temel direklerinden birisidir ve dolayısıyla despot olmayan hiç bir hükümet onu sınırlayamaz"* diyordu.

* *
*

Resmi Gazetenin 7 Eylül 1981 günkü sayısında yayınlanarak yürürlüğe giren bu Yasa ile 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasasının bir maddesi değiştirildi, bir de madde eklendi. Yasada yapılan değişiklikle gözaltında bulundurma süresi 45 güne indirildi. Bu sürenin 90 günden 45 güne indirilmesi, uzun süreden beri içte ve dışta haklı yakınmalara neden olan bir uygulamada, hiç olmazsa sayısal bir gelişme sağlaması bakımından olumludur. Nitekim Yasada yapılan bu değişiklik basında olumlu bir biçimde nitelendi ve bu konuda çok sayıda yazı yazıldı.

Neyazık ki aynı Yasa ile Sıkıyönetim Yasasının Üçüncü Maddesine eklenen bir fıkra, basının kendisini ilgilendirdiği halde aynı ölçüde ele alınmadı. Eklenen fıkra, *"yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlama yetkisini"* Sıkıyönetim Komutanına bırakıyordu. Batı'da büyük eleştirilere yol açacak nitelikte bu denli önemli bir değişiklik ne yazıkki bizim basınımızda sessizce geçiştirildi.

* *
*

Demokratik hak ve özgürlüklerin kesintiye uğradığı dönemlerde yürürlükte olan ve sıkıyönetim komutanlarına büyük yetkiler tanıyan bir yasa içinde böyle bir maddenin yer alması, belki ilk bakışta fazla önemli görülmeyebilir. Ancak gazete ve dergi çıkarma hakkının bir ön izne bağlanma uygulamasının tarihsel bir konumuna ve anlamına bakıldığında aynı şeyi söylemek o kadar kolay olmayacaktır. Çünkü sıkıyönetim gibi olağandışı bir uygulamada bazı kişilerin doğal karşılayabileceği böyle bir uygulama, basın mesleğinde çalışan insanların gözünde büyük bir simgesel anlama sahiptir.

* *
*

Basın özgürlüğü ve öteki temel hak ve özgürlükler arasında büyük bir yazgı beraberliği vardır. Gutenberg'in baskı tekniğini bulduğu günden başlayarak iletişim araçları, her tür düşünce özgürlününün alanı ve kozu olmuştur. Çünkü 17'nci Yüzyılda gazeteciliğin ortaya çıkışı ve kamusal iletişimin bir istem haline gelmesinden bu yana iletişim araçlarının durumu siyasal sistemin bir aynası ve aynı zamanda onun ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Temel hak ve özgürlüklerin çağdaş anlamlarının belirginleşmeğe başladığı Aydınlanma Çağı, kamuoyu kavramının ortaya çıktığı, bunun toplumsal yönetimde etkili olduğunun anlaşıldığı bir dönemdir. Nitekim Alman filozofu Kant Aydınlanma çağına karşı duyduğu büyük güvende iletişimin yerini şöyle dile getiriyordu:

"Çünkü insanlık genel olarak insanı ilgilendiren her konuda iletişimde bulunma eğilimine sahiptir".

17'nci ve 19'uncu Yüzyıl Avrupasında ka-

musal iletişimin kurumsallaşması bir yandan kamuoyu kavramı ve bunun toplum yönetimindeki önemi anlaşılması ve öte yandan devletlerin giderek anayasallaşmasının bir bileşimidir.

Kısaca Aydınlanma Çağının özgün çocuğu olan basın, Parlamento ile birlikte çağdaş devletin en önemli iki ögesi olmuştur. Bir anlamda bu iki araç toplumun kamuoyu ve Yasalar arasındaki sürekliliği kurumsallaştırma çabalarını yansıtır.

Kamusal ileşitimin ön tarihinden iletişim araçlarındaki büyük teknik gelişmelere uzanan süre içinde düşünce özgürlükleri birbirini izleyen aşamalar geçirdi. Bu aşamalar özgürlüklerin kullanımı açısından belli bir çerçeveyi de çizerler. Çünkü bu aşamalar aynı zamanda düşünce özgürlüğü hakkında sahip olunan değer ve idealler açısından önemlidir.

İşte bu tarihsel çerçeve içinde bir ön izne bağlı olmaksızın gazete ya da dergi çıkartmak, düşünce ve söz özgürlüğü için savaşım veren insanların gözünde simgesel bir önem kazanmıştır. 1789 Fransız Devrimi sırasında söz hakkı için savaşım siyasal savaşımla hep birlikte düşünülmüştür.

Fransa'da 1881 yılında çıkarılan basın yasası tüm zamanların liberal düşünceli insanları için bir hayranlık örneği oluşturur. Bu yasanın tek erdemi belki de uzun süren felsefi ve siyasal savaşımların özgürlük idealini somutlaştırmasıdır. Başka türlü söylemek gerekirse bu yasa, basın alanında pozitif hukukun temelini atmıştır.

* *
*

1881 Yasası, Sanayi Devriminin ivmesini kazandığı dönemlere rastlar. Bu dönemde artık düşüncenin yayılması bir sınai etkinlik konusu olmuştur. Yani bir anda, düşünce özgürlüğü ve onu yayabilme hakkı, bunu sağlayan iletişim araçlarından ayrı düşünülemez hale getirmiştir.

Düşünceyi yayma özgürlüğü, yayımcı için istediği biçimde bir gazete ya da yayın organı çıkarabilme anlamına gelmektedir. Bu yüzden 1881 Yasası basın özgürlüğü kavramını iki temel öğeye dayandırmıştır: Anlatım özgürlüğünün sınırlarının mutlaka yasada gösterilmesi ve bundan önemlisi düşünceyi yayma ve dışa vurumunu sağlayacak bir organın özgürce kurulabilmesi ve örgütlenebilmesi. Başka deyişle herhangi bir ön izne tabi olmadan gazete ya da dergi çıkarılabilmesi.

Demekki, Aydınlanma Çağının felsefi ışığında pozitif hukuk temeline dayalı bir özgürlük ideali somutlaştırılırken, herhangi bir ön izne bağlı olmadan gazete ya da dergi çıkarabilme hakkının elde edilmesi basın açısından anıtlaşan bir önem kazanmıştır.

Sıkıyönetim Yasasına eklenen bu küçücük maddenin tarihsel anlamı budur. Bu yüzden tüm dünyada gazeteciler ve basın meslek kuruluşları bir ülke hakkında değerlendirme yaparken o ülkede yürürlükte bulunan basın mevzuatında, bu tür düzenlemelerı bulunup bulunmadığına dikkat ederler.

Danışma Meclisinin açılmasına, yeni yasal düzenlemelerin hazırlanıp yeniden siyasal yaşama dönüşün tekerleklerinin çevrilmeğe başladığı şu dönemde Sıkıyönetim Komutanlarına böyle bir yetkinin verilmesi anlaşılması güç bir durum yaratmıştır.

* *
*

Kitle iletişim araçları artık çağdaş yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Dış dünyayı anlamanın, ona katılmanın en önemli araçları bunlardır. Bilgisizliğin, haber alamamanın, bilgilerin karmakarışık bir biçimde sunulmasının ve hepsinden önemlisi düşünülenlerin özgürce söylenememesinin doğuracağı boşlukları en çabuk dolduran toplumsal olgular ise bağnaz ideolojilerdir. Bilgisizlik, haber alamama ve düşündüğünü söyleyememenin kalıcı bir uygulama haline geldiği toplumlarda, demokrasi yandaşlarından çok bu tür ideolojileri benimseyenlerin başarı şansı artar. Bunun örnekleri bir çok ülkede görülmüştür.

Basın özgürlükleri artık Aydınlanma çağındaki anlamlarını da genişletmiştir. Çağdaş insan için artık yalnızca özgürce düşünebilmek, düşündüğünü özgürce söyleyebilmek gibi haklar yeterli olmamakta, bundan da öte anlam taşımamaktadır. Düşünceyi yaymağa yarayan kitle iletişim araçlarından özgürce yararlanabilmek, haberin kaynaklarına özgürce ulaşabilmek, bu araçların yönetiminde söz sahibi olabilmek, bu çağın iletişim özgürlüğü kavramının ayrılmaz bir parçası olmuştur günümüzde.

Durum böyleyken iletişim teknolojisinin alabildiğine geliştiği satelitler döneminde John Milton'un *Aeoropagitica*'sından önceki dönemlere dönüş anlamına gelen böyle bir uygulamayı gelecek kuşaklara anlatmak herhalde güç olacaktır. ●

SALIDAN SALIYA

Türkiye

● 12 EYLÜL'ÜN BİRİNCİ YILDÖNÜMÜNDE KONUŞAN DEVLET BAŞKANI VE MGK BAŞKANI ORGENERAL KENAN EVREN "Demokrasiye geçiş takvimini Kurucu Meclis belirleyecek" dedi. Terörü bazı dış ülkelerin desteklediğini de vurgulayan Devlet Başkanı Evren "NORMAL DÖNEME GEÇİŞTEN ÖNCE, ESKİ ORTAMIN OLUŞMASINI ÖNLEYECEK YASAL HAZIRLIKLAR YAPILMAKTA VE KÖKLÜ TEDBİRLER ALINMAKTADIR" derken 3 bin 735 kişinin gözaltında 24 bin 300 kişinin ise tutuklu olduğunu açıkladı.

● TOPLATILMASINA KARAR VERİLEN KİTAPLARIN BULUNDURULMASININ, YARGITAY'CA SUÇ OLUŞTURMADIĞI BELİRTİLDİ. Karara göre Sıkıyönetim Komutanlıklarının bildirileri ile yasaklandığı duyurulan kitap ve diğer yayınları bulundurmanın ancak Sıkıyönetim yasaklarına aykırılık suçu oluşturacağı bildirildi.

● Gazeteci ve yazar İLHAMİ SOYSAL DİSK GENEL BAŞKANI ABDULLAH BAŞTÜRK VE GAZETECİ KURTUL ALTUĞ'UN DA ARALARINDA BULUNDUĞU 11 SANIK HAKKINDA ANKARA SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ SAVCILIĞINCA DAVA AÇILDI. Davada "sanıkların şirket halinde matbaa kurarak, bu matbaanın sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye iktisadi ve temel nizamları devirmeye matuf harekette bulunur şekilde yönetilmesi ve burada bilerek çalışmak", savıyla yargılanmaları talep edildi. Baştürk Soysal ve Altuğ'un sekiz yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılmaları istendiği bildirildi.

● SENDİKAL FAALİYETLERİN KISMEN SERBEST BIRAKILACAĞI BİLDİRİLDİ. Bildiride kısmi serbestlik kararının Sıkıyönetim Komutanlıklarınca uygulanacağı ve Konsey kararından Türk-İş'e bağlı 33 sendika ile bağımsız sendikaların yararlanacağı açıklandı. Kapatılmamış, hakkında dava açılmamış, suç duyurusunda bulunulmamış sendikaların toplantı, kongre ve eğitim çalışması yapabileceği belirtildi.

● SENDİKALARIN YHK'NUN YENİDEN YÜRÜRLÜĞE KOYDUĞU TOPLU SÖZLEŞMELERLE İLGİLİ İTİRAZLARININ YASAL DAYANAKTAN YOKSUN OLDUĞU İLERİ SÜRÜLDÜ. Konuyla ilgili olarak bir açıklama yapan Kurul Sekreteri Eftun Baykal, YHK'nin toplu sözleşmelerle ilgili olarak aldığı kararlara itiraz edilmesinin söz konusu olmadığını çünkü yeniden yürürlüğe giren konan toplu sözleşmelerin işçi ve işveren tarafı için bağlayıcı niteliği olduğunu söyledi.

● MGK Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali İstihbarat Dairesince hazırlanarak MGK'ne sunulan '12 EYLÜL 1980 SONRASI EKONOMİK GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ" KONULU BİR RAPORDA İSTİHDAM SORUNUNUN TEMEL BİR SORUN OLARAK AĞIRLIĞINI KORUDUĞU BİLDİRİLDİ. Raporda "Anarşinin yaşayıp gelişebileceği bir ortam yaratan bu konunun üzerinde durmanın acil bir ihtiyaç olduğu belirtildi.

● Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı Enver ŞENERDEM HAMMADDESİ İTHAL EDİLEN İLAÇ FİYATLARINA YÜZDE 25–30 ORANINDA ZAM YAPILACAĞINI AÇIKLADI. Şenerdem doların 120 liraya yükseldiği için zammın kaçınılmaz olduğunu belirterek yerli olan ilaçlara kesinlikle zam yapılmayacağını belirtti.

● MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı Hüsnü KÜÇÜKAHMET KİT'LERİN ÖZEL SEKTÖRE GÖRE DAHA BAŞARILI OLDUĞUNU SÖYLEDİ. Küçükahmet KİT'lerin özel sektöre kiralanması yolundaki önerilere karşı çıkarak özel sektörün de yarısından fazlasının zarar ettiğini ve KİT'lerin ortadan kaldırılması halinde özel sektörün de ortadan kalkacağını öne sürdü.

● İnşaatı 12 Eylül'de durdurulan DİSK'E BAĞLI GENEL–İŞ SENDİKASININ GÖKDELENİ KAMULAŞTIRILDI. 200 milyon liraya iki yıl önce ihale edilen 16 katlı 160 odalı bina için 12 Eylül'e kadar 250 milyon lira harcandı. Gökdelen in 92 milyon liraya DPT'ye devredildiği bildirildi.

● TMO Genel Müdürü Halil ÇEKEN BUGÜNE KADAR ÜRETİCİDEN 900 BİN TON BUĞDAY ALINDIĞINI BELİRTEREK ALIMLARDA BİR MİLYON TONA ULAŞILACAĞINI SÖYLEDİ. Çeken hububat fiyatlarının düzenli bir duruma getirildiğini ve avans ödenmesinden sonra üreticinin büyük bir rahatlık ve güvence içine girdiğini de belirtti. Öteyandan TMO tarafından hububat için verilen fiyat farklarının ödenmesine başlanıldığı ve 545 milyon lirayı bulan fiyat farklarının ay sonuna kadar ödeneceği bildirildi.

● NÜFUS KAYITLARINDA VE BENZER ALANLARDAKİ AKSAKLIKLARI ÖNLEMEK AMACIYLA HER YURTTAŞA BİR NUMARA VERİLMESİ UYGULAMASINA EKİM AYINDAN İTİBAREN BAŞLANACAĞI BİLDİRİLDİ.

Dünya

● SOVYET ASKERLERİ'NİN POLONYA TOPRAKLARINDA MANEVRALARA BAŞLADIĞI BİLDİRİLDİ. Varşova Paktı ülkelerinin 100 bin askerle Polonya sınırı boyunca sürdürdüğü manevraları bu ülkenin topraklarına kaydırması Dayanışma Sendikası'na gözdağı vermek olarak nitelendirildi. Öte yandan Dayanışma Sendikası'nın diğer Varşova Paktı ülkelerinde bağımsız sendikaların kurulması çağrısına Sovyetler Birliği ve Macaristan'dan ilk tepkilerin geldiği belirtildi.

● İRAN'IN 1979 İSLAM DEVRİMİNDEN ÖNCE ÇOKULUSLU ŞİRKETLERLE İMZALANAN TÜM PETROL ANLAŞMALARINI İPTAL ETTİĞİ AÇIKLANDI. Petrol Bakanlığının yaptığı açıklamada "Anlaşmalarla çokuluslu şirketlerin İran'ın petrolünü talan ettiği ülkenin kendi malı olan petrolden çok az bir kazanç sağladığı öne sürüldü. Ekonomik gözlemciler ise İran Irak savaşı nedeniyle İran'ın günlük petrol üretiminin altı milyon varilden 900 bin varile düştüğünü belirterek son kararın dünyada çok büyük sıkıntıya yol açmayacağını açıkladılar.

● Avrupa Kalite Kontrol Teşkilatı kurucularından Umberto TURELLO TÜRKİYE'NİN ÜRETTİĞİ MALLARIN ORTAK PAZARDA SATILABİLECEK KALİTEDE OLMADIĞINI SÖYLEDİ. Turello yaptığı açıklamada Türkiye'nin Ortak Pazara istediği anda girebileceğini ancak kaliteli mal üretimini gerçekleştirmeden Ortak Pazara girmenin Türkiye aleyhine olacağını da belirtti.

● Tahran'da "HALKIN MÜCAHİTLERİ" ÖRGÜTÜ TARAFINDAN DÜZENLENEN ÜÇ AYRI GÖSTERİDE ÇIKAN ÇATIŞMALAR SONUCU 40 KİŞİNİN YARALANDIĞI ÇOK SAYIDA KİŞİNİN DE ÖLDÜĞÜ BİLDİRİLDİ. İran–sokak çatışmaları başlarken dört şehirde 31 kişinin daha kurşuna dizildiği açıklandı.

BANKERLER ARASI FAİZ YARIŞI

SON günlerde bankerler arasında hızlı bir faiz yarışına tanık oluyoruz. Biraz geçmişi olan tanınmış banker kuruluşlar, yıllık yüzde 65'e varan oranlarda faiz verirlerken, yeni türeyenler aylık yüzde sekiz ile oniki arasında değişen, yani yıllık yüzde doksanaltı ile yüzde yüzyirmi arasında değişen oranlarda faiz ödüyorlar.

Yarış, birçok yönüyle ibret verici, kaygı verici... İbret verici. Çünkü, yüzde 60 ile yüzde 120 oranı arasında değişen faiz ödeyerek aldıkları bu paraları, bankerler ya satıyorlar ya da doğrudan kendileri değerlendiriyorlar. Her iki durumda da bu paralarla yapılan işler, bu paraları satın almak için ödenen faiz oranlarının üzerinde getiri sağlamalı ki, bunları doğrudan yatıran banker de, bankerden para alarak iş yapan da bundan zarar etmesin.

Demek ki, işçinin, memurun, köylünün, çiftçinin, emeklilerin, küçük esnaf ve sanatkarın gerçek gelirlerinin gerilediği bir dönemde, gelirleri yüzde yüzün üzerinde artmakta olanlar var.

Denebilir ki, toplam istemin böylesine yetersiz olduğu bir dönemde hangi iş yüzde yüzün üzerinde kâr getirebilir.

Her şeyden önce, tekel kârları, oligopol kârları, bu dönemde de tatlı kârlardır. Bunlar, aynı zamanda, enflasyon nedenlerinden biridir. Ama, kimse bunları görmez. Buna karşılık bordro mahkumlarının üç kuruşluk ücreti göze batar.

Eğer, halâ varsa kaçakçılığın her türlüsü böylesine yüksek kâr getirir.

İç ve dış ticaretin ve hizmetler sektörünün kimi kesimlerinde kâr oranları yüksek olmak gerekir.

Şu sıra, taşınmaz mal fiyatları düşük. Parası olanların ucuza taşınmaz mal satın almaları olası. Bu alana yapılan yatırımlar bugün için kârlı gözükmiyebilir ama, yarın, taşınmaz mal fiyatları kaçınılmaz olarak yeniden yükselmeğe başladığı zaman büyük kârlar getirir. O nedenle, insan, "faize para vermek için birçoklarının yok pahasına elden çıkardıkları taşınmazların bir bölümünü acaba bankerler mi ucuza kapatıyor?", diye düşünebiliyor.

Bunların yanında, banka kaynaklarından çeşitli nedenlerle yararlanamadıkları için bankerlerden para almak zorunda olanlar var.

Bu nedenlerden biri, kuşkusuz, izlenmekte olan sıkı para politikası. Gerek topladıkları paraları doğrudan yatıran bankerler, gerek bankerlerden borç alanlar, banka kredilerinden daha yüksek maliyetli para kullanmağa razı olduklarına göre, sıkı para politikası nedeniyle bankaların, tüm kredi istemlerini karşılayamadıkları anlaşılıyor. Ayrıca, kimi bankaların belli sermaye gruplarının egemenliği altında bulunması ve bankaların iştirakleriyle olan belli ilişkileri de, birçok iş sahibini bankerlere muhtaç eden nedenler arasında sayılabilir.

Öte yandan, unutmamak gerekir ki, güvenilir bankerlere para vermek, bankalar için doğrudan kredi vermekten daha kârlıdır. O nedenle böyle bir mekanizma çalışıyor olabilir. Bu da, bankaların kredi hacimlerini bir ölçüde sınırlıyor olabilir.

O arada, bankaların kredi vermeğe değer bulmadıkları kişi ve kuruluşlar, bankerlerden borç alıyor olabilir ki, sorunun en tehlikeli yönlerinden biri işte budur. Riski yüksek olan bu paraların geri dönmeme olasılığı, hem bankerler ve tasarruf sahipleri açısından, hem de tüm kredi sistemi açısından düşündürücüdür.

Bu nedenlerle, Ödünç Para Verme İşleri Yasasında gerekli değişiklik yapılarak, "faizden para kazanmak için ödünç para verme işleriyle uğraşan ve menkul kıymetlerin satışına aracılık eden gerçek ve tüzel kişiler"in Maliye Bakanlığı'ndan izin alma yükümlülüğü getirilmesi ve Maliye Bakanlığına, bu kişi ve kuruluşların ödünç para verme işlerinde uygulayacakları faiz oranlarını belirleme yetkisi verilmesi, sevindiricidir.

Milli Güvenlik Konseyince 11 Eylül 1981 günü kabul edilen bu yasa değişikliğine göre, söz konusu kuruluşların ilan ve reklamları da Merkez Bankasının ön iznine tabi olacak. •

AÇIK ELEKTRİK KESİNTİSİ DÖNEMİ YİNE BAŞLATILDI

TAHSİSLİ elektrik uygulaması denilen gizli elektrik kısıntısı, habersiz ve sık sık yapılan kesintilerin ardından tüm Türkiye'de (tüketimi en düşük olan ve enterkonnekte şebekede yükü bulunmayan Hâkkari dışında), 14 Eylül 1981 gününden başlayarak açık elektrik kesintisi dönemi yine başlatıldı. Neden elektrik üretiminin yetersiz oluşu. Çünkü, Arayış'ın 20'nci sayısındaki "Elektrik Üretimi Yeterli Olacak mı" yazımızda belirtildiği gibi, yapıldığı söylenen santralların tamamlanması sürekli gecikiyor. 1978/1979 döneminde ihale edilen ve 1980 yılında beşinci ünitesinin bitmiş olması gereken Keban'ın bu ünitesinin bile, ancak bu ayın sonunda tamamlanacağı söyleniyor. Yakın zamanlarda bitmiş olması gereken santrallardan Seyitömerin üçüncü ünitesi, en son planlamaya göre bu yıl bitmesi gereken Soma B—1 ve 2 üniteleri aşırı gecikmiş durumda.

Türkiye'yi elektrik sıkıntısından kurtarmak için, üretim üniteleri nasıl çabuk bitirilecek diye önlem araştırmalarına girişmek gerekirken, Türkiye Elektrik Kurumu'nu parçalayıcı yeni yasa tasarılarının hazırlanması yanılgılı bir çelişkisi. Basına yansıdığına göre, hazırlanan

Türkiye Elektrik Kurumu yeni tasarısı, özel sektöre Türkiye'nin akarsuları üzerinde santral kurma ve çıkar kazancı olanağı tanımakta. Bu kez devlet dışarıdan krediyi bulacak, özel sektör kullanacak. Kısacası 1950–60 döneminde iflas etmiş ayrıcalıklı elektrik ortaklıkları politikası canlandırılmak isteniyor. Türkiye Elektik Kurumu'nun iş yapamaz duruma gelmesi ve parçalanması için de, belediyelerin elektrik dağıtım işi Kurum'a aktarılmak isteniyor.

Elektrik dağıtım görevi belediyelerden alınarak, Türkiye Elektrik Kurumu'na aktarılırken; tesislerin yanısıra bu tesisleri işleten ve belediyelerin elektrik ünitelerinde görev yapan personel de Türkiye Elektrik Kurumu'na aktarılacak. Ancak, yasa tasarısına konan maddeye göre, bu iş yapılırken personelin memur ve işçi ayrımına bakılmayacak, Kurum uygun gördüğü kadroyla tayin yapacak. Bu uygulama işçilerin kazanılmış haklarını yok edebileceğinden, belki dağıtım ünitelerinin işletilmesinde bile olumsuz sonuçlar çıkabilecek. Elektrik santrallarının yapımını hızlandıramayan, özel sektör elektrik kuruluşlarından devşirilen yöneticilerin çalışmaları bu. •

BEYTEPE ÖĞRENCİLERİNİN SORUNLARI

"Bizler Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde okumaya çalışan öğrencileriz. Okumaya çalışan diyoruz çünkü büyük zorluklarla, sorunlarla karşı karşıyayız. Öğrenci olmamız sanki bir suçmuş gibi gösteriliyor. Bize suçlu muamelesi yapılıyor!"

HACETTEPE Üniversitesi Beytepe Kampüsü öğrencileri adına düşüncelerini açıklayan öğrenciler, sorunlarını şu noktalarda topladılar.

• Dönem harcı: 1980-1981 öğretim yılında bizden alınan dönem harcı 500 liraydı. Ayrıca labaratuvar öğrencileri 575 lira daha veriyorlardı. Yani yaklaşık bir yılda 100 lira kadar harç ödüyorduk. 1981-1982 yılında ise dönem harcı 1.500 liraya çıkarıldı ayrıca 1000 lira da servis ücreti kondu.

• Yurt ve yemek ücretleri: Dönem ve servis ücretini yurt ve yemek ücretlerine yapılacak zam izleyecek gibi. Düşünülen artış yüzde 50-yüzde 100 civarında. Merkez yemekhanesinde yemek ücreti 25 liradan 40 liraya yükseltildi bile.

• Sağlık sorunu: Ciddi bir sağlık kontrolü yapılsa Beytepe yurtlarının yaşanılamaz olduğu açıkca görülür. Geçen yıl ikinci dönem "lağım farelerinin istilasına uğramıştık". Bu öğretim yılında böylesi bir olumsuzlukla karşılayıp karşılaşmayacağımızı bilmiyoruz ama görünen o ki, temizlik açısından yurt geçen yıldan farklı değil. Şu sıralar sıcak su akmadığı gibi, soğuk su da ancak bir saat kadar akıtılmaktadır. Su ile birlikte zaman zaman "siyahımsı artıkların" aktığı da oluyor. Geçen yılda bu konuda bir şikayet olmuştu. Yurt idaresi yapılan inceleme sonunda sularda "bakteri oranının yüzde sıfır olduğunu duyurmuştu. Oysa biliyoruz ki, normal su bile yüzde 1 bakteri taşır.

• Horlanıp, hakarete uğrama: 12 Eylül'den sonra özellikle yurt personeli ve bazı öğretim görevlileri öğrencilere "hasım" muamelesi yapmaya başladı. Bütün olayların sorumlusu öğrencilermiş gibi ezici, baskı altında tutucu bir yaklaşımları var. Hatta öğrenciler saldırıya bile uğramaktadır. Örneğini yaşadık. Bir arkadaşımız servisde yumruklandı.

Sorunlarını, yakınmalarını böyle sıralayan öğrenciler servislerin düzenli işlememesinden de söz etiller. Dilekleri "geleceğin teminatı olan öğrencilere yönelik haksız eleştiri, suçlama ve baskıların engellenmesi ve gelecekte tatsız, olumsuz gelişmelere neden olunmaması." •

HUMEYNİ, KIZKARDEŞLERİN DANSINI YASAKLADI

Uluslararası petrol tekelleri de denen kapitalist dünyanın büyük petrol şirketleri, petrol dünyasında kızkardeşler olarak da tanımlanırlar. Aralarında gizli kartel oluşturmuş kızkardeşlerin petrol sömürüsü, bu çevrelerde dans adını alır. Petrol dansının kuralına göre; kızkardeşlerin ürettikleri petrol, üretildiği ülkenin malı olmayıp, onu işleten şirketin sermayesinin bağlı olduğu ülkenin yani kızkardeşin doğduğu evin malıdır. OPEC ve AOPEC kurulmuş olsa da bu dans düynada sürüp gider. Kaldı ki, OPEC'in gizli güçlerini de kızkardeşler oluşturur. Şah döneminin İranı da bu durumdaydı. Humeyni'nin islam devriminin ardından, petrol şirketlerinin çalışması bir ölçüde engellenmişse de, büyük petrol tekelleriyle imzalanan tüm petrol anlaşmaları ancak Eylül 1981 başında iptal edilmiştir.

Dünya petrol rezervinin yüzde 9.6'sını bağrında saklayan İran, en büyük petrol üreticisi dört ülkeden biri.

İran petrollerine daha 1914 yılında İngiliz'ler el atıyorlar ve Angola–Iranian Oil Company adıyla, İran petrollerini sömürücü kuruluş oluşturuluyordu. İran petrolü, İkinci Dünya Savaşı sırasında nazilerin de büyük ilgisini çekiyor, Tahran bu nedenle çeşitli politik oyunlara sahne oluyordu. Ancak Anglo–Iranian Oil Company, 1951 yılında Musaddık'ın devletleştirmesine dek varlığını sürdürüyordu. Musaddık'ın devrimine karşı devrim olarak, Şah Rıza Pehlevi 1953 yılında tahta otururken, İran petrolünü yine yabancı şirketlere bırakacağını vaad ederek güç alıyordu. 1953 yılında Amerika ve İngiltere'nin başı çekmesiyle İran petrolleri için bir konsorsiyum kurulması kararlaştırılıyor, 19 Eylül 1954'de imzalanan anlaşmayla da bu Konsorsiyum oluşturuluyordu.

Bu Konsorsiyumda dünyanın en büyük petrol şirketi EXXON, ardından MOBIL, GULF OİL, TEXACO, SOCAL gibi Amerikan şirketleri ile İngiliz–Hollanda sermayeli SHELL, Fransız Petrol Şirketi, Anglo–Iranian Oil Company'nin payını alan ve Btirish Petroleum denilen kısa adıyla BP yer alıyorlardı. Şah, tahtını güçlendirebilmek için Konsorsiyuma her türlü olanağı tanımıştı. Şimdi bu anlaşmaların bütünüyle ortadan kaldırılması, Hümeyni'nin, içerde de sarsılan otoritesini güçlendirmek için anti–emperyalist tutumla yaptığı bir iştir. Acaba, yabancı petrol şirketleri de gizli oyunlara girişecekler mi? •

RÜZGAR EKEN....

KÜÇÜK bir tepenin üzerinde yükselen bir anıt bugünlerde Tel-Aviv ile Kudüs arasında seyahat eden kimselerin dikkatini çekiyor. Bu büyük anıtın üzerinde 80 bin tane isim var. Bu isimler İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da öldürülen musevilere ait.

Anıtın üzerinde yazılı olmayan bir gerçek var. Bu 80 bin insan, Nazilerle işbirliği yapan Vichy Hükümetinin ve Gestapo hesabına çalışan Fransız Polisinin kurbanı idi. Kuşkusuz bu abide bugün birçok Fransızı rahatsız ediyor. Geçmişte meydana gelen birtakım üzücü olayların bir anıt üzerinde, bir ulusu suçlama belgesi olarak gelecek kuşaklara aktarılması, uluslar arasındaki kin ve nefret duygularının sürdürülmesinden başka bir işe yaramamıştır. Nitekim birçok ulus bunun bilincine varmış ve İkinci Dünya Savaşından sonra ölen insanların anısına dikilecek anıtlarda uluslar arasındaki nefreti sürdürecek ya da doğuracak ibarelerin yer almaması bir anlaşmaya bağlanmıştı.

Ancak geçmişte politik ya da başka gerekçelerle kendi toprakları üzerinde Türk halkını haksız yere karalayan anıtların dikilmesine izin veren Fransa'nın, bu durumda kendini savunması güçleşecektir. Çünkü kendi toprakları üzerine geçmişin zor günlerinde meydana gelmiş üzücü olayları kin ve nefret anıtı haline getirecek böyle uygulamalar hiçbir ülkeye, daha da öte insanlığa hizmet etmez. Umarız Tel-Aviv yakınlarındaki bu abide Fransız dostlarımıza Ermeni anıtları konusundaki tutumlarını yeniden gözden geçirmeleri için bir neden olur. Ve Fransa'daki sosyalist iktidar, geçmişindeki acı olayların üzerine sünger çekmek, gelecek kuşaklara kin ve nefret yerine sevgi ve saygı aktaracak anıtlar dikmek için öteki siyasi iktidarlardan daha şanslı bir konuma sahiptir.

BULGARİSTAN 1300 YAŞINDA

TURGUT Özal geçtiğimiz hafta Sofya'ya doğru hareket ederken, Bulgaristan Devletinin kuruluşunun 1300'ncü yıldönümü kutlanıyordu. Bu nedenle 9 Eylül akşamı Ankara'da Bulgaristan Büyükelçiliğinde verilen kokteylde ilginç konuşmalar yapıldı. Kokteyle katılan konuklar Türk–Bulgar ekonomik ilişkilerinin son yıllarda gelişmesine dikkati çekerken, bir yandan da Mehmet Ali Ağca ile ilgili olarak ortaya atılan iddialarda Bulgaristan'ın adının geçmesinden duyulan sıkıntıyı dile getirdiler.

Bulgaristan Devleti 681 yılında Asparuh Han tarafından kurulmuştu. Bu yıl aynı zamanda Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Todor Jivkov'un 70'nci yaş günü de kutlanıyordu.

Türk basınında kaçakçılıkla ilgili iddialara karşın Türk–Bulgar ilişkileri son yıllarda büyük aşamalar gösterdi. Bu arada yaz başında bir Türk uçağının Bulgaristan'a kaçırılması sırasında Bulgar yetkililerinin gösterdiği çabalar Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştı.

Bulgaristan'ın 1300'ncü kuruluşunu kutladığı bu günlerde Sofya'ya giden Turgut Özal ve yanındaki heyet de bazı işbirliği önerilerini götürdü. Elektrik kısıntılarının yeniden başladığı şu günlerde ilişkileri yeniden gözden geçirmekte yarar vardı. Bu arada TIR taşımacılığı konusunda büyük atılımlar yapan Bulgaristan ile bu alanda eskidenberi düşünülen işbirliği konusu yeniden gündeme getirilecek. Varna'dan Hopa'ya bir Ro–Ro hattının açılması da düşünülen konulardan birisiydi. Ama bütün bunların yanında gündemin birinci maddesi kışa hazırlandığımız şu günlerde yeniden artan elektrik kısıntılarını bir ölçüde kapatabilmek için elektrik alınması olsa gerek. •

ADALET YILI AÇILDI

AHMET ERDOĞDU

- *"Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu"* Yasası hakkında ortaya koyduğumuz ve ısrarla vurguladığımız düşünceler, Yeni adalet yılının açılması için yapılan konuşmalarda benimsenerek yinelenmiş ve bu yasa, Yargı Bağımsızlığı ve Yargıç güvencesi kavramlarını bozduğu için kıyasıya eleştirilmiştir.
- Yargıtay'da ve genellikle tüm mahkemelerimizde yıldan yıla dava sayılarının artması yeterli bir önlem sayılmayan yeni mahkemeler açılması ile değil ancak, ülkedeki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin düzeltilmesi ve bilimsel yöntemlerle halk ve emekçiler yararına sosyal denge sağlayıcı ekonomik düzen kurulması yoluyla önlenebilir.

1981-1982 Adalet Yılı Yargıtayda yapılan geleneksel törenle açıldı. Açış konuşmalarını Yargıtay I. Başkanı ile Türkiye Barolar Birliği Başkanı yaptılar. Her iki konuşmacının da üzerinde durdukları ve birleştikleri konular en başta yargının bağımsızlığı ve yargıç güvencesi olmuştur. Bundan başka ülkemizde davaların yıldan yıla artışı Adalet örgütünün ağır yük altında çalışması, yargıçların insan gücü dışına çıkan iş yoğunluğuyla karşı karşıya olmaları açıkça dile getirilmiştir.

Bu konuşmalarda, 1924 ve 1961 Anayasalarında yargı bağımsızlığı, yargıç güvencesi ilkelerinin Türkiye'de, özgürlükçü demokrasinin ve hukuk devleti düzeninin temel öğeleri olarak yeraldığı açıklanmış ve son dönemde çıkarılan 2461 ve 2462 sayılı yasaların, yargının bağımsızlığı, yargıç güvencesi ilkelerini temelinden yıktığı, vurgulanmıştır. Yargı erkinin bağımsızlığı ve özellikle siyasal yönetimin, yürütmenin baskısından, pençesinden kurtarılmasının zorunlu olduğuna da özellikle değinilmiştir. Son dönemin yürürlüğe koyduğu ve Adalet Bakanı'nın başkanlığında ve bu bakanlığın müsteşarı ile özlük işleri müdürünün katıldığı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bu ilkeleri ve hukuk devleti kurallarını zedelediği açıklanmıştır. Bu konuşmalarda işlenen konular ve benimsenen görüşler, dergimizde daha önceden belirtilmiş idi. 20.6.1981 günlü ve 18 sayılı Arayış Dergisinde açıklanmasına çalıştığımız ve savunduğumuz düşünceler yeni Adalet Yılı açılış konuşmalarında, olduğu gibi benimsenerek yargının en yetkili sorumlularınca yinelenmiştir.

Açılış konuşmalarının önemli bir başka konusu da, Türkiye'de davaların yıldan yıla artmakta olduğu gerçeğidir. Yargıtay Birinci Başkanının belirlediği gösterge, üzüntü vericidir.

Verilen bilgiye göre 1970 lerden bu yana, yargı yerlerindeki dava sayısı yüzde 40 ile yüzde 400 oranında artmış bulunmaktadır. Görülmekte olan dava sayısı birkaç milyonun üstüne çıkmıştır. Mahkemelerde günde ortalama 40-50 dava görülmekte imiş. Yüksek Mahkememiz olan Yargıtayda her bir hukuk ve ceza dairesinde bir günde ortalama 90 dosyanın incelenmekte olduğu ve karara bağlandığı vurgulandı. En yetkili ve yüksek dereceli bir yargıç olan Yargıtay Başkanının bildirdiği bu düşündürücü gerçek, toplumumuzun sosyal ve ekonomik dengesizliğinin bir göstergesidir.

Çok sayıda yurttaş birbiriyle çekişme, çatışma durumundadır. Neden böyle? Bu üzüntü verici göstergenin gerçek nedenleri üzerine eğilmek gerek. Yargıtay Birinci Başkanı bu konu üzerinde değil de daha çok işlerin üstesinden gelme, davaların birikmeden karara bağlanmasını sağlama noktası üstünde durdu. Çoğalan da-

SAVUNMAYA KOLAYLIK

TURGUT İNAL
Balıkesir Barosu
Başkanı

1981 yılı başlarında, yayınladığımız mesajda "1981 yılının yurdumuz için, demokrasinin ve insan haklarının berraklaştığı yıl" olmasını dilemiş, bu yıla "Adaletin son derece pahalılaştığı ve savunmanın güçlüklere maruz kaldığı" bir ortamda girdiğimizi kaydetmiştik.

Şimdi onurla kaydetmek gerekir ki, yurdumuzda demokrasinin berraklaşması yönünden epey yol alınmış, Adliyeyi pahalı meta haline getiren, Harçlar Kanununda, ardı ardına iki defa değişiklik yapılarak, onun eski pahalılığı ve ağırlığı giderilmiştir.

Bugün için yargının çalışmasını bölen, azaltan, artık gereği ve yararı hiç kalmamış olan "Adli ara vermenin" kesinlikle kaldırılması dileğimizi başlangıçta belirtmek isteriz.

Diğer yandan, son aylarda yargı çevrelerinde yargıç ve savcı sayısında azalmalar ve boşalmalar olmuştur. Bu, gün geçtikçe artan boyutlara varmaktadır. Yargıyı, imtihanla yeni memur almak gibi klâsik usüllerle, hemen bir çırpıda doldurmak olası değildir. Yargıçlık ve savcılık mesleği yıllar içerisinde oluşur. Bu mesleğin mensupları, zengin deneyimlerini ve bilgilerini, adalete, aşık huylarını bir iki gün içerisinde kazanıp oluşturamazlar.

Yargının ucuz ve hatta ücretsiz olması ana temeldir. Yargıda, bir yargıcın karşısında, iki avukatın bulunması, dileğimizdir. Davalarda tarafların, savunma mesleği mensuplarından, parasal nedenlerle yararlanamama konusu yargının yarasıdır. Bu eşitsizliğin giderilmesi dileğimizi burada yineliyoruz.

Yasaların dilinin, halkın anlayacağı dil haline getirilmesi davası, yasa yapıcılarının ve uygulayıcılarının ana ve kaçınılmaz görevi olmalıdır. Yasalarımız bilindiği ve anlaşıldığı zaman halkımızındır ve o zaman yararlıdır. Yasalarımızın gelişmesi ve zenginleşmesinde, modern hukuk sistemi içerisinde yerini bulmasında, yargı hizmetini sürdüren Yargıç-Savcı-Avukat üçlüsüne, Yargı Kuruluşları ile Barolara büyük görevler düşmektedir. Yaşadığımız koşullar veya buna uygun gerekçeler bu hizmetin yapılmasına kesinlikle mani değildir. ●

valarıın altında ezilmemek için çare olarak 301 yeni mahkeme açılması ve 1042 yargıcın daha Adalet Örgütünde görevlendirilmesi gerektiğini önerdi Başkan.

Oysa bu önlemler geçicidir. Bir yıl sonra yine bu artış nedeniyle yeni mahkemeler kurulması, yine yargıç gereksinimi karşımıza dikilecektir. Bu kaçınılmaz bir kısır döngüdür.

Toplumsal hastalığın iyileştirilmesi için kesin çare değildir. Başkanın önerisi yerine getirilmek zorundadır. Ama, esas olarak temeldeki çarpıklığın giderilmesi gereklidir. Bir ülkede işçi, memur, emekliler, emekçiler ve halk yığınları, çoğunluğu geçim sıkıntısı içinde yaşar ve gelir kaynakları fiyat artışlarının sürekli gerisinde kalırsa orada çekişmesiz yaşamdan söz edilemez. Dava sayılarını artırıcı çekişmelerin gerçek nedenleri ortadan kalkmadıkça, özgürlükçü demokrasi düzeni içinde sosyal temellere oturtulmuş ekonomik düzen kurulmadıkça, davaların artışını önlemek, çekişmesiz dirlik kurmak olasılığı yoktur. Sivrisineğin öldürülmesi gereklidir, ne var ki yeterli önlem değildir. Sivrisineğin yatağı olan bataklığı kurutmak gerçekçi çözüm yoludur. Gelir dağılımlarının düzensiz olması çalış ve kazan kuralına ters düşen ve alın terinin yeterince değerini bulamaması davaları artıran, yıldan yıla çoğaltan nedenlerin başıdır, kaynağıdır. Devletin üzerinde önemle durması, gerçekçi çözüm yolları uygulaması gereken temel sorunlar bunlardır.

Öte yandan yargıçların böylesine giderek çoğalan bir iş yığınının altında ve insan gücü dışında çalışmalarının görmezden gelinmesi öteki devlet görevlilerine oranla bir eşitsizliktir. Kimseden gücünün dışında bir iş istemek hak ve hukuk devleti kavramlarıyla bağdaşmaz.

Yargıtayda ve genellikle tüm mahkemelerimizde yıldan yıla dava sayılarının artması ancak, yeterli bir önlem sayılmayan yeni mahkemeler açılarak değil, ülkedeki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin düzeltilmesi, bilimsel yöntemlerle halk ve emekçiler yararına sosyal denge sağlayıcı ekonomik düzen kurulması yoluyla önlenebilir. ●

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ ÇEVRESİNDEKİ OYUNLAR

- KİT'lerin işletme zararlarını bahane ederek onlara karşı çıkan belli çevreler, gerçekte bu zararların arkasında siyasal amaçlarını ve çağdışı bir devlet modeli özlemini gizliyorlar.
- Bu zararların arkasında, özel sektörün verimsizliği, özel sektör için uygulanan özendirme önlemlerinin devlete, topluma, ekonomiye olan yükü gizlenmek isteniyor.
- Daha da önemlisi, kamu iktisadi teşebbüsleri zararlarının büyük bölümünün, özel sektöre ucuz hammadde ve yarı mamul sağlamak için bu kuruluşların ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarının düşük tutulmasından ileri geldiği anlaşılmasın isteniyor.

EKONOMİMİZİN sınaileşmesine ve o yoldan ülke kalkınmasına yadsınamıyacak büyük katkılarda bulunmuş ve bulunmakta olan kamu iktisadi teşebbüslerine karşı, özellikle son birkaç yıldır, belli çevrelerce neler söylenmiyor ki...

"Bu kuruluşlar verimsizdir," deniliyor. "Bunlar, Devletin, halkın, ekonominin sırtında ağır yüktür," deniliyor.

"Devlet kötü işletmecidir. O nedenle sanayicilik yapmamalı ve bu kuruluşları özel sektöre devretmelidir," deniliyor.

Söylenenlere, gerekçe olarak da, bu kuruluşların son yıllarda gerçekten büyüme eğilimi gösteren işletme zararları ile gittikçe artan finansman gerekleri gösteriliyor.

KARŞI ÇIKIŞLAR GERÇEKTE SİYASAL AMAÇLI

Kamu İktisadi Teşebbüslerine, Devletin bu kuruluşlara verdiği ekonomik ve sosyal ödevler nedeniyle artan finansman gereklerini ve yine büyük ölçüde aynı nedenden kaynaklanan işletme zararlarını ileri sürerek karşı çıkıyor gözükenler, aslında bu zararların arkasında gerçek niyetlerini ve özel sektörün durumuyla ilgili gerçekleri gizliyebileceklerini sanıyorlar.

Temellerini büyük önder Atatürk'ün attığı ve halkın temel gereksinmelerini karşılayan mallarla, ekonominin temel girdilerini üreten, genellikle özel sektörün girmediği alanlarda etkinlik gösteren ya da özel sektörün çeşitli yetersizlikler nedeniyle yapamadığı büyük yatırımları yapan ve o arada belli ekonomik ve sosyal kamu görevlerini yerine getiren bu kuruluşlara, Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümünde hem de Atatürkçülük kisvesi altında karşı çıkanların, gerçekte karşı çıkış nedenleri siyasal nitelikte. Bu çevreler, sermaye birikiminin yalnız özel sektör eliyle gerçekleşmesini istiyorlar. Böylelikle ekonomik bakımdan daha da güçlenerek siyasal yaşama daha çok ağırlık koyabilmeyi amaçlıyorlar. Devlet, yalnız otorite bakımından güçlü olsun ve onlar gibi düşünmeyenlere yaşam hakkı tanımasın istiyorlar.

ÇAĞDIŞI BİR DEVLET MODELİ DÜŞLÜYORLAR

Her yıl ekonomiye ulusal gelirin yüzde on—onbiri kadar katkıda bulunan ve tarım dışı istihdamın yüzde onunu sağlayan bu kuruluşlara karşı çıkanlar, aslında, çağdışı bir devlet modeli düşlüyorlar. Çünkü, ülke kalkınmasından sorumlu ekonomik ve sosyal alanda belli ödevleri yerine getiren çağdaş bir devlet yerine, yalnız polislik, jandarmalık yapan adalet dağıtan ve dış güvenliği sağlayan çağdışı bir devlet düzeni-

nin, ekonomik çıkarlarına daha uygun olduğunu düşünüyorlar.

ÖZEL SEKTÖRLE İLGİLİ KİMİ GERÇEKLERİ GİZLİYORLAR

O arada, kamu iktisadi teşebbüsleri çevresinde yarattıkları bu fırtına arasında, özel sektörle ilgili kimi gerçekleri ilgiden ve bilgiden kaçırabileceklerini sanıyorlar.

Böylece söz konusu kuruluşların işletme zararlarının önemli bir bölümünün, özel sektöre ucuz ham madde ve yarı mamul sağlayabilmek ve özel kesimin bu yoldan kârını daha da artırabilmek için kamu iktisadi teşebbüslerinin ürettiği mal ve hizmet fiyatlarının düşük tutulmasından ileri geldiğini örtbas etmek istiyorlar. Bu yoldan sağladıkları tatlı kârların, kendi becerilerinden çok kamu iktisadi teşebbüslerinin onlar kâr etsin diye zarar etmesiden ileri geldiğini kamuoyu ayrımsamasın istiyorlar.

Vergi iadisenden düşük faizli krediye, vergi indiriminden vergi taksitlendirilmesine dek onca özendirme önleminden yararlandıkları halde, halâ dış pazarlara açılmakta gösterdikleri beceriksizliği, bu özendirme önlemlerinin devlete, ekonomiye, topluma olan yükünü, özel sektör sanayiinin de üretken olmadığı, etken olmadığı, verimli olmadığı gerçeğini unutturmağa, gözden kaçırmağa çabalıyorlar.

KAMUOYUNU TEK YANLI KOŞULLANDIRMAK İSTİYORLAR

Başlıca bu nedenlerle, arkalarına aldıkları bir bölüm basınla, böyle düşünen bürokratlarla, kamuoyunu bu kuruluşlara karşı tek yanlı koşullandırmak istiyorlar.

Bu amaçla, örneğin, kamu iktisadi teşebbüslerinin hazineye olan vergi borçlarından, Sosyal Sigortalar Kurumuna olan prim borçlarından söz ediliyor, ama, aynı kuruma özel kesimin varlığı bilinen prim borçlarından söz edilmiyor. Özel sektöre yapılan vergi tecillerine, özel sektörün hazineye olan vergi borçlarına ilişkin haberler ya verilmiyor, ya önemsizmişcesine veriliyor.

Aynı şekilde, kamu iktisadi teşebbüslerinin Merkez Bankasından aldığı kredilerle bütçeden aldığı, Devletin verdiği yatırım ödevleriyle ilgili olarak aldığı ödenekler, kamu oyuna sanki sokağa atılmış paralarmış gibi sunuluyor ama, özel sektörün halen bir trilyon lirayı aşmış banka sistemi kredilerinin hemen hemen tümünü dilediği gibi kullanması üzerinde durulmuyor.

KİT'LER TARİHSEL İŞLEVLERİNİ SÜRDÜRÜYOR

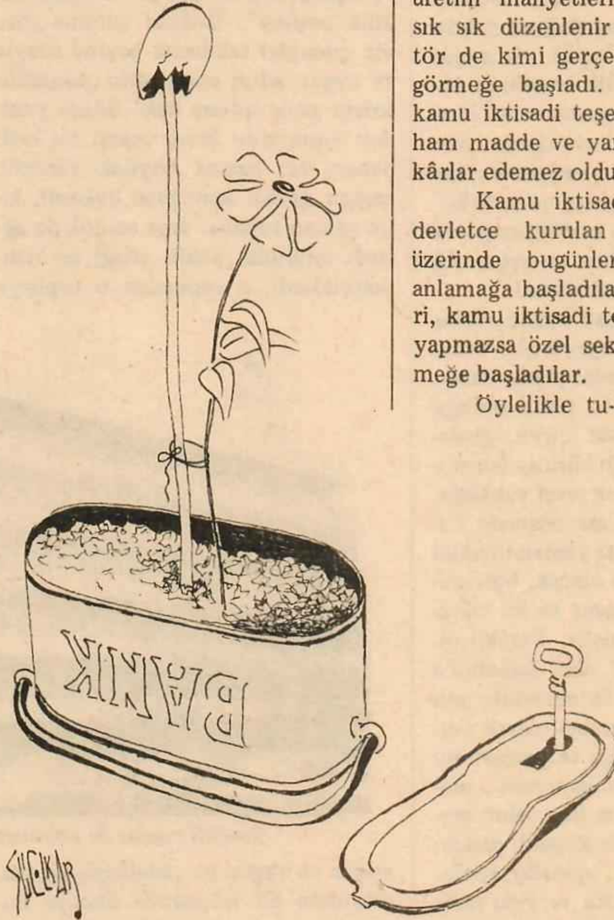
Meydanı boş bulan belli çevrelerin, kamu iktisadi teşebbüsleri üzerinde oynamak istedikleri bu oyun, sonunda, Milli Güvenlik Konması gereği belirtilerek, bu kuruluşların çağdaş devlet yönetiminin, sosyal devletin ayrılmaz birer parçası oldukları, ekonomik ve sosyal belli kamu görevlerini yürütürlerken, gerekirse zarar da edebilecekleri bir kez daha ortaya konuldu.

ÖZEL KESİM DE TUTUM DEĞİŞTİRDİ

O arada, kamu iktisadi teşebbüslerinin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları, bu mal ve hizmetlerin üretim maliyetleri dikkate alınarak sık sık düzenlenir olunca, özel sektör de kimi gerçekleri, geç de olsa, görmeğe başladı. Bu yüzden artık, kamu iktisadi teşebbüslerinden ucuz ham madde ve yarı mamul alıp tatlı kârlar edemez oldular herhalde.

Kamu iktisadi teşebbüslerince, devletce kurulan bir sınai temel üzerinde bugünlere gelebildiklerini anlamağa başladılar. Nitekim, kimileri, kamu iktisadi teşebbüsleri yatırım yapmazsa özel sektör gelişemez, demeğe başladılar.

Öylelikle tu-kaka ettikleri bu

seyi Bütçe Plan Komisyonunca bozuldu.

Söz konusu teşebbüslerle ilgili olarak hazırladığı raporda Komisyon, "**bugün büyük çapta değişen koşullara karşın, KİT'lerin halen tarihsel işlevlerini sürdükleri söylenebilir**" görüşüne yer vererek, bu kuruluşlar için devlete, topluma, ekonomiye yük diyenlere gerekli yanıtı verdi.

Raporda, kamu iktisadi teşebbüslerinin yalnızca kârlılık esasına göre değerlendirilmiyeceği, kimi kamu iktisadi teşebbüsleri için kârlılıktan önce hizmetin dikkate alınkuruluşların kendileri için ne büyük bir nimet olduğunu, siyasal bakımdan bunlara karşı olsalar bile, ekonomik çıkarları açısından bu teşebbüslere gereksinmeleri olduğunu ayrımsamağa başladılar.

O nedenle, artık, bunları kapatalım, devralalım diyenlerin sayısı gittikçe azalırken, bu kuruluşları iyileştirelim, verimli kılalım diyen akılcı yaklaşımlar çoğalıyor.

Ama, özel sektör doğruları buluncaya dek ne çok zaman, ne çok kaynak harcıyor, ne büyük faturalar ödüyoruz... ●

ARİF OLANLARA ARZUHALİMDİR...

FİKRET OTYAM

BABAM cepheden almış üçüncü oğlunun doğum haberini, Üsküdar Uncular sokağında ahşap bir evde doğan oğlunun, Yemen cephesinden anayurda dönüp bir başka cepheye koşanda. Adını Nusret Kemal koymuşlar, neden Nusret Kemal? Çünkü üçüncü oğulun doğum müjdesinden önce, daha büyük bir müjde vardır ve ordulara "İlk hedefiniz Akdenizdir ileri" buyruğunu veren Mustafa Kemal'in bu buyruğunu yüce halk ve ondan oluşan ordular en kısa zamanda yerine getirmiş ve 9 Eylül'de İzmir düşmandan kurtarılmıştır ve baba ol nedenle oğluna en uygun adı koydurmuştur, Nusret Kemal.

Babam, o yorgun savaşçı, savaş bitip barış gelende ayrılmıştır ordudan, yorgunluk ve anılar yüklü olarak. Yemen'de tanıdığı ve hasta olduğu zaman ilaçlarını bizzat içiren, iğnelerini elcağızıyla yaptığı Miralay İsmet'e de son derece saygı ve sevgi yüklüdür. Sonraları İngilizler'e esir düşende, batı müziğine ta o yıllar yaman meraklı İsmet'in de etkisiyle olacak, batı müziğine düşkün olmuştur ve bu kültürünü esarette edinmiştir. Emekli olduğunda memleketi olan İstanbul'a gideceğine bozkır Ortaanadolu'nun Aksaray vilayetine eczacı olarak yerleşende bir hayli plağı ve gramofonu da vardır. Çok iyi anımsıyorum o maun kaplama Sahibinin Sesi salon gramofonunu köpekli ve köpekli plakları, nicelerini. Aryalar, operalar, senfoniler kocaman boyutta ve aynı rafta Hafız Burhan'lar, Hafız Kenan'lar, Hafız Sadettin'ler, Hafız Hasan'lar, Münir'ler, Tanburi Cemil'ler ve daha niceleri ama aklımdan hiç çıkmayan bilmem hangi bandonun çaldığı İzmir ve Sivastopol marşlarıdır.

Çok sık çalınırdı İzmir marşı, çok sık. Sonraları altı kardeş olanda ve de babamın içinden geldiği zamanda ah ne çok gelirdi, gramofon kurulur ve taş plak, İzmir marşı özenle konulur o kocaman evin kocaman sofasını yani şimdilerin salonunu insanın içini bi-hoş eden marş doldururdu. Komik bir adamdı babam, yaşama kıvancı doluydu onca yılın kahrının rağmına, severdi bizlerin gözlerinin içinin gülmesini. Çoktan çıkarmıştır yüklükten zabit şapkasını, o, şişmanladığı için artık bedenine zor sığan askeri giysisinin çeketini ve silah gibi omuzuna almıştır bastonunu ve komutunu vermiştir "Haydin takılın peşime". Doğum sırasına göre biz çocuklar takılırdık peşine sırayla ve uygun adım marş, dört dönerdik sofayı plak bitene dek! Sonra yeniden konulurdu İzmir marşı bu kelli babam bir başına boydak yürürdü, zaman zaman sümüğünü çekerdi, kimi zaman topallar ama en çok da ağlardı sonunda! Taklit ettiği de Mehmetçiklerdi, o cepheden o cepheye marşını da anımsarım bir kez daha.

Devlet Başkanı sayın Orgeneral Kenan Evren'in, bu 9 Eylül'de İzmir'e gideceğini biliyordum, bu önemli günde elbette önemli bazı sözler edeceğini de. Gazeteciyim, tam otuz yıl emek verdim bu uğraşa, o halk yığınlarının tepkisini, tutumunu rahatça değerlendirebilirim, yıllar yılı büyüğü küçüğü, ünlüsü, ünsüzü ile dolaştım yurdumu politikacıların peşinde, görev gereği. İzmir'de nasıldı halkımız, Gazipaşa'da oturup gözleri kapatıp bunu görmek bana mahsus değil, akcam var, TV denilen. Yazdım geçenlerde, biliyorum başıma gelecekleri, elektrikler o sarada yine gidiverecektir! 9 Eylül 1981 Çarşamba günü saat 15.00'de kesilmiştir elektrik, saat 19. 30'a kadar! Hem Ser, hem Bülent hem bin hem de göl olan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın kısıntı kalkmıştır sözünün aslı astarı olmadığı gözlerimize çakılarak kesilmektedir elektrikler! Gerçeğe Hu, burada

Emekli paşası ile sevimsizleşen TRT Genel Müdürlüğü.

koşan ve birgün ya yadellerde ya anavatanının bir köşesinde ölmeye duran, duruveren! Sonra anlatırdı San'a'dan, Hudeyde'ye deve kervanlarıyla, katır kervanlarıyla tebdili havaya götürülen Mehmetçiklerin başlarına gelenleri ve kendisinin. Tüm bunları en canlı belgeleriyle ve ayrıntılı olarak yakında YAZKO yayınları arasında el içine göz içine çıkacak, ta oralara gidip günlerce araştırma yaptığım "Adı Yemen'dir" adlı kitabımda anlattım.

Her 9 Eylül gelende, Atatürk'ü, herbiri bir destan Mehmetçiği, babamı ve 9 Eylül o mutlu günde dünyaya gelen şair ağabeyim Nusret Kemal'i ve de çocukluğumuzu ve de kulaklarımda en tatlı bir nağme olarak İzmir da dar boğazdayız, kısıntı gereklidir, eyvallah, ama bunun adına ne derler ey Bülentlerin ser'i?

Ve TV de haberler başlamıştır, MHP Genel Başkanı Türkeş ve arkadaşlarının yargılanması haberine gelmiştir ki sıra ve akcamda görüntü bile vardır! Sunucu bir makinalı tüfek hızıyla haberi okumaktadır. "Ve savcı Türkeş ve bilmem kaç arkadaşının idamını." evet, kodunsa bul elektriği, Antalya'nın Şemdinli'si adı güzel Gazipaşa'da yine dudaklarda bir gazel başlamıştır, "Her yer karanlık"!

Başka yapacak ne var, açarsın tüp gazı, çakarsın kibriti ve nur saçılır dört bir yana biraz çıtırtılı, hırıltılı. Ne ki bizim tüp gaz, TV yi çalıştır-

mıyor daha, şimdi tüm uğraşları bıraktım, yazmayı, okumayı, resim yapmayı, bahçeyi, tavukları, güvercinleri şunu bunu, tüp gaz ile TV yi nasıl çalıştırabilirim? Bu yaştan sonra beni mucitliğe sevkedenleri en tatlı sözlerimle kulaklarını çınlatarak ve yedi ervahlarını sevgiyle anarak!

Ve neden sonra arzı endam eylemiştir elektrik, akcamda Evren Paşa ve de biraz sonra alkışlarla bitivermiştir "Olayların İçinden" proğramı!

İLK KEZ BİR 9 EYLÜL PROĞRAMI

Yapanların elleri, gönülleri dert görmesin. İlk kez, palavraya kaçmadan en gerçekçi bir yaklaşımla, herşeyi, fon müziği dahil herşeyi yerli yerinde bir 9 eylül proğramına emeği geçenleri yürekten kutlamak isterim ve de sormak isterim TRT emekli paşasına, "a paşa, a paşa, elinde bunca değer var iken iş başına getirildiğiniz günden bu yana TRT TV sini nasıl bu hallara düşürdünüz? Böylesine kötünün kötüsü bir TV cilik anlayışını sergilediğiniz için de sizi kutlarım. Bakın paşam, sizi tanımam, bilmem, elbette değerli bir komutan idiniz omuzlarınızı yıldızlarla donattığınıza göre, ama paşam, o iş başka bu iş başkadır, yani general oldunuz diye, gelip benim atölyeme hemen resim yapabilir misiniz, elbette yapamazsınız! Hiç çekinmeden, hiç korkmadan en açık yürekle şunu diyorum, siz 11 Eylül 1980 de ülkeyi yönetmeye duran, ülkeyi kısa zamanda açık hava kesim yeri olmaktan çıkaran Milli Güvenlik Konseyi ve onun hükümetine asla ve kat'a yararlı değilsiniz, nedenlerini halktan bir kişi olarak tek tek sıralayabilirim, basın elverdiği ölçüde aynı duyguyu paylaşmaktadır, bu işi bir ehline bırakmak üzere acaba sayın büyüklerimizden bir özür dilemek, yüce gönlünüzden geçerm'-ola?"

Siz geldiğinizden bu yana, evet hele siz geldiğinizden bu yana, TRT nin dili de en kötü çizgiye inmiştir bu dahi en baş neden olabilir bu görevi terketmek için, çünkü sizin yerleştirdiğiniz dil, büyük kurtarıcı, ulu önder Atatürk'ün, dil konusundaki o yüceliğine tastamam aykırı düşmektedir.

KENAN KAİNAT!

Devlet ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı sayın Kenan Paşanın soyadı Evren'dir. Şimdi sizin dil anlayışınıza bakıyorum da hatta cesaretinize pek yakında O'ndan, "Kenan Kâinat" diye söz edilebileceği bile aklıma düşüyor, ama hiç şaşmam bilesiniz.

Atatürk'ün kurduğu, kalıntısından haylice bir parayı da seve seve ayırdığı Türk Dil Kurumu'nun 1969 yılında düzeltilmiş sözlüğün 5. basımının 255 inci sayfasında Evren'in karşılığı aynen şöyledir:

"EVREN: Ejderha, zaman, ulu, var olan şeylerin bütünü ve özellikle gök varlıklarının tümü, kâinat."

Evet, dil anlayışınıza bakarak, bunlardan hangisini seçersiniz diye düşündüm, çünkü Evren arı bir Türkçe'dir, eh siz bunu bile değiştirirsiniz! Kenan Ejderha olmaz, yakışık almaz, zaman olmaz, ulu olmaz, varolan şeylerin bütünü, eh bu olabilir ama pek uzun, siz seçseniz seçseniz kâinat'ı seçersiniz. Lâtife bir yana a emekli TRT paşası paşam, biz zamanında yani o çok ünlü 12 Mart'a TRT de görevlendirilen meslekdaşımız Musa Öğün Paşa'yı yüce hoşgörüsüne de dayanarak, bundan esinlenerek kıyasıya eleştirmiştik, O'nu hiç mi hiç beğenmiyorduk. Diyeceğim şu, ben Fikret Otyam olarak o zamanlar hakkında yazdığım yazılar için Musa Paşa'dan resmen ve alenen özür diliyorum. Çünkü zatıalileriniz, o hiç mi hiç beğenmediğimiz TRT yi rezil ettin a paşam dediğimiz, diyebildiğimiz Musa Öğün'ü bizlere onmilyon trilyon binyüz kere arattınız en kısa zamanda! Bana darılmayın, bana kızmayın, telefonu açıp "suç duyurusunda"da bulunmayın, olsa ne gam. Çünkü ben Türk Ordusunu seviyorum, ordumu seviyorum, ülkeyi esenliğe çıkartmaya çabalayanların da içten, yalansız dolansız dostuyum, görevim gereği elbette eleştireceğim, aklım yettiğince uyaracağım çünkü ben dostum, eğer bunun aksi olaydı TRT de sizin gibi "icraatta" bulunurdum, bilmem anlatabildim mi sayın emekli paşam? Askerlik künyemizden düşülmüştür paşam, siz emekli bir generalsiniz bendeniz de emekli yedek üsteğmenim, tutun ki orduevinde yine saygılı ve komuta zinciri içinde dertleşiyoruz, emekli olunca insanın içindeki sağduyuyu da emekli etmiyorlar ki!

AÇIK SÖZLÜ BİR BAKAN: KEMAL CANTÜRK

Gazetecilik uğraşımın gereği, tanıdığım milyonlardan birisi de şimdiki Ticaret Bakanı Sayın Kemal Cantürk'tür. Özellikle Pepsi Cola, Coca Cola'nın Türk ulusundan da yoksun kılınmaması için nasıl saygın uğraşlar verdiği özellikle belleğimdedir. İçim yananda, midemin canı çekende ne zaman hayatın gerçek tadını kafama diksem çoğunluk sayın Cantürk'ü sevgiyle anarım.

Cantürk açık sözlü bir bürokrattır aynı zamanda. Yankı dergisinin 7-13 Eylül 1981 tarih ve 545 inci sayısında Yankı'nın sorularını yanıtlayan sayın Cantürk, Ticaret Bakanı olarak, buğday konusunda bilgiler veriyor ve derginin, "İş adamı Vehbi Koç sanayide üretimin artmadığını, açıklanan rakamların inandırıcı olmadığını söylüyor" sorunu da şöyle yanıtlıyor:

"Sayın Koç kendi tahminlerine dayanarak görüşünü ifade etmiştir. Ama bizim elimizde de rakamlar var. Devletin bu rakamlarına göre sanayi üretiminde 73 kalem malın üretimi artmış, 8'i aynı seviyede kalmış ve 19'u da düşmüştür."

Şimdi gelin de çıkın işin içinden! Vehbi Koç, soyadı üstünde, kibritten tomafile kadar yapmadığı iş yok, koç gibi bir sanayici, bir toslamayagörsün, duman eder alimallah, Cantürk de koskoca Ticaret Bakanı peki, kim doğrucu? Fakat sayın Cantürk apaçık söylüyor, "Ama bizim elimizde de rakamlar var" diyor. Düşününce anladım, Cantürk'ün elinde

rakam, Koç'un elinde de makam var anlaşılan! Sultani Yegâh!..

İşte önemli bir soru ve onun yanıtı:

"Y-Yüksek faiz dolayısiyle iflasların arttığı doğru mu? Bu konuda rakam verebilir misiniz? Bu durumda genel ekonomi politikasının doğru istikamette yürüdüğü, başarılı olduğu söylenebilir mi?

Cantürk—Hükümetin içinde olduğuma göre, genel ekonomi politikasının doğru olduğunu kabul ediyorum demektir. Esas mesele enflasyonu durdurmak, ekonomik yangını söndürmekti. Bunda başarı kazanıldı. Şimdi bu durumu muhafaza etmek gerek. Ama bu arada zayıf bünyeli işletmeler kapanabilir, iflaslar olabilir. Buna katlanmak gerek. Eldeki bilgilere göre 1979 yılında 42 adet, 1980 yılında 25 şirket iflas etmiştir."

Bilmiyorum Ticaret Bakanlığının elinde şirketlerin olduğu gibi, bireylerin iflasına ilişkin bilgiler de var mıdır? Yani vatandaşların?

Bakınız, bendeniz 1979 yılının Mayıs ayında işçi emeklisi oldum. İlk yıllar o üç aylıklarımla iyi kötü, ölmesem de sürünerek idare midare ediyordum, 1981'in üç aylıklarının hiç mi hiç yararını görmedim, almamla bitmesi bir oluyordu, şimdileri, oluyordu değil oluyor. Yani kendimi Cantürk'ün deyimiyle zayıf bünyeli bir işletme olarak görüyorum, ey dostlar, canlarım, cananlarım pek yakında kapanabilirim, iflas edebilirim, hakkınızı helâl edin! Bunu da nereden çıkardın demeyin, yahu bana mı inanacaksınız koca Ticaret Bakanına mı? Adam söylüyor işte, biz dar gelirli, belirli gelirli vatandaş olduğumuza göre zayıf bünyeli işletme sayılırız, daha ne istiyorsunuz?

Allah Allah, fiili gazetecilikten uzaklaştım nice şeyleri unuttum, kim demişti İşletmeler Bakanlığı kaldırıldı diye, anlaşılan bu bakanlık halâ var ve sayın Cantürk de anlaşılan vekâleten yürütüyor bu görevi!

YİNE RAHMETLİ BABAM

Emekli Eczacı Binbaşı rahmetli babamın bana üç maddelik bir vasiyeti var idi, sırasıyla şöyle:

1. Ne olursa olsun, yazılarında İsmet Paşaya çatmayacaksın.
2. Politikaya atılmayacaksın.
3. Zinhar bankalardan borç para almayacaksın.

• İhtiyar, kuyudan adam çıkardığı ve CHP'den, geçenlerde dünya evine giren torunu aracılığıyla istifasını bildirdiği için yani bunlar bardağı taşıran son damlalar olduğu için çatmıştım ve darılmış idi bana, dargın göçüp gitti öte dünyaya İsmet Paşa...

• Politikaya atılmadım —İyi etmişim değil mi?—

• Zinhar bankadan borç almayacaksına gelince... Valla çok yakın zamana kadar buna "ne teşebbüs ne de tevessül" ettim sayılır, ama geçenlerde dayanamayıp emekli çeklerimizi aldığımız Ziraat Bankasına vardım, yahu dedim, iyice yolsuz kaldım, bari şu gelecek çekimi bozun... Adamlar bir tuhaf baktılar yüzüme, "ne bakıyorsunuz hiç mi emekli yazar, gazeteci, ressam, fotografçı, 25 kitap sahibi, adam görmediniz?" dedim, utandılar, sıkıldılar bu cahilliğime!.. Meğer memur emeklilerinde olduğu gibi, işçi emeklilerin çekleri kırılmazmış!

Eşitlikten söz edenleredir tepkim, haydi insan onuruna yaraşır bir emekli maaşını dar boğaz nedeniyle bizlere reva görmüyorsunuz, eyvallah, ama şu çeklerin kırdırılmaması da mı dar boğaza girer? Buna bal gibi, şey zehir gibi eşitsizlik, ayrıcalık denir. Bari bunu kaldırın da bendeniz de niceleri gibi babamın vasiyetinin bu maddesini ihlal edeyim, zira borç yiyen kesesinden yer. Ey Evren Paşa bu sesime de kulak ver, bu ses tüm işçi emeklilerin ortak sesi gibi geliyor bana. "İşçiden bakan Sadık Şide'ye başvur" diyorsanız ben de "yok baba yok, yok, vazgeçtim bu dileğimden" diyorum.

Şimdilik budur "arzuhalım" efendim. •

YENİ BİR UMUT, GÜNEŞ ENERJİSİ

Dr. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

- **Dünyada güneş enerjisinin *"kendin biriktir - kendin ısın"* biçiminde kullanımı başlamışken, ülkemizde bu kaynağa turizm broşürlerinin süsü olarak bakılmakta. Oysa teknik olarak, Türkiye'nin yılda kullanabileceği güneş enerjisi 36 milyon ton taşkömürü eşdeğeri kadar ve genel enerji tüketiminin yüzde 60'ını aşkın.**
- **Türkiye, güneş enerjisi teknolojisinde de uluslararası tekellere pazar yapılmamalı. Konu bugünden kaynak planlamasıyla ele alınmalı. Kullanımı devlet subvansiyonuyla özendirilmeli. Çeşitli kamu iktisadi kuruluşlarına güneş teknolojisi görevi de verilmeli ve giderek *"Güneş Enerjisi Kullanım Yasası"* çıkarılmalı.**

TÜKENMEYEN, çevreyi kirletmeyen, dışalım gerektirmeyen ve bir ölçüde de bedava sayılabilecek kaynak, güneş enerjisi. Bu kaynakla ısınmak, bu kaynakla aydınlanmak, giderek çağdaş tarımsal ve endüstriyel işlemleri yapmak, insanlığın 2000 yılından önce gerçekleştirmek istediği düş mü? Yoksa gerçekleşmeye başlamış bir sav mı? Güneş enerjisi çevremizde olsa da gerektiği biçimde kullanılamayan kaynak, ama teknolojik çağın insanı umutlu.

Bugün için tüm genel enerji gereksinimi sekiz ya da dokuz teravat (milyar kilovat) güçle karşılanabilecek dünya, tükenir kaynaklara ve özellikle petrola bağlanmanın sonucu yapay enerji bunalımının sancılarını çekmekte. Oysa güneş, dünya için 178 bin teravat güçle gereksinimin 20 bin katını verebilecek bir olanak. Bu güç, dünyadaki kurulu termik, hidrolik ve nükleer elektrik santrallarının toplam güçlerinin 100 bin katı düzeyinde.

GÜNEŞ MÜHENDİSLİĞİ

Başlangıcı 1950'lere inen çağdaş teknoloji çalışmaları, bugün meyvelerini vermekte. 1960'larda olgunlaşmaya başlayan güneş teknolojisi, 1970'lerin olgusu yapay enerji bunalımının ardından, "güneş mühendisliği" diye yeni bir mühendislik dalı oluyordu. 1980'lerde kullanılabilecek düzeyde olgunlaşmış, ama yine de gelişmesi sürdürülen güneş teknolojisi ve uygulamaları var.

Isı uygulamalarıyla güneş enerjisi, su ısıtmadan yapı ısıtmaya, tarımsal ve endüstriyel amaçlı kurutma ve pişirmelere, metalurjik fırınlarla maden ergitmeye, termik elektrik santrallarına dek çeşitli yerlerde kullanılabiliyor. Yakıcı güneş enerjisi, soğutma amacıyla da kullanılabilen bir kaynak. Güneş ışınımını elektriğe dönüştüren ışılelektrik pillerden uzay araçlarının yanısıra, yeryüzü iletişim araçlarında da yararlanılıyor. Güneş pompalarıyla geniş tarımsal alanlar sulanabiliyor. Deniz sularından ve acı sulardan, güneş imbikleriyle içme suyu ve mineral tuz ve özellikle magnezyum çıkarılıyor. Petrol ürünleri yerine kullanımı başlamakta olan hidrojen yakıtı, sudan güneşle üretiliyor.

Alp Dağlarında güneşle ısınan konut (Saint Sauveur — Fransa)

BÜYÜKLER YİNE ÖNDE

Amerika ve Sovyetler, bu teknolojide de başı çekiyorlar. Onlarla yarışabilecek teknoloji birikimi Fransa'nın elinde bulunuyor. Bunların hemen ardından Batı Almanla, İtalya ve Japonya geliyor. Çeşitli gelişme sürecindeki ülkelerin, Akdeniz ülkelerinin ve Orta Doğu ülkelerinin değişik boyutlarda sınırlı teknoloji birikimleri var. Bu teknolojiye kapitalist dünyanın çokuluslu tekelleri, özellikle petrol şirketıeri e' atmış durumda. Gelişme sürecindeki ülkeler 1981 yılında Dünya Bankası'ndan, güneş ve öteki yeni enerji projeleri için 42 milyar dolar'lık fon ayırmasını istiyorlar, ama bu fondan ülkeler mi yoksa tekeller mi yararlanacak?

GÜNEŞLİ TÜRKİYE

Türkiye, güneş enerjisince zengin ülkeler arasında. Ülkemiz yaklaşık 400 teravat güçle ışıyan güneş, yılda toplam 120 milyar ton taşkömürü eşdeğeri enerji yağdırmakta. Günümüz teknik olanaklarıyla bu enerjinin kullanılabilecek bölüntüsü, yılda ancak 36 milyon ton taşkömürü eşdeğeri düzeyinde. 1970 yılındaki bir akademik çalışmamızın olguları olan bu değerler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın üzerine oturcasına sahip çıktığı potansiyel verileri, ama bu sahip çıkış, Bakanlık ve ilgili kuruluşların göstermelik eylem dışında çalışma yapmadıklarının ka-

İlk güneş termik elektrik santralı inşaatı

nıtı.

Türkiye'nin bu yerli kaynağa ilgisizliği, geçen ay Nairobi'de toplanan Birleşmiş Milletler Enerji Konferansı sırasında açıkça görülüyordu. Türkiye adına sunulan bildiride, 1990 yılında bile temel enerji üretiminde güneş enerjisine yer verilmeyeceği resmi bir ağızdan dünyaya duyuruluyordu. Oysa, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde güneş enerjisi kullanımı çok az ölçüde de olsa başlamış, güneşli su ısıtıcıların yavaş yavaş pazarı oluşmuş, bu ısıtıcıların üretimi için Türk Standardı bile hazırlanmıştı. Herhalde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yetkilileri bunlardan habersizdi.

Güneş enerjisi bugün savsaklanıyor, ama yalnızca ısı uygulamalarıyla ve ülkemizin başarabileceği hızdaki bir teknolojik gelişimle, 1982/1983 yıllarında güneşten 500 bin ton petrol eşdeğeri enerji çekilebilir. Bugün 500 bin ton petrol eşdeğeri güneş enerjisi kullanımını ulusal ekonomik kazancı, bu ölçüdeki petrol maliyetinin birkaç katı kadar ve 300 milyon doları aşkın. Bu katkının 1987 yılında iki milyon ton petrol eşdeğerine ve 1992 yılında da beş milyon ton petrol eşdeğerine çıkarılması olanaklı. Ülkemizin dünyadaki teknolojik gelişimi izlemesi için, 1992-97 döneminde 50-100 megavat arasında yani Hirfanlı elektrik santralı kadar güçte olabilecek ilk güneş elektrik santralının kurulması planlanmalı ve çalışmalara da başlanmalı.

GÜDÜK GİRİŞİMLERDEN TEKNOLOJİ OLUŞUMUNA

Türkiye'de ilk güneş enerjisi çalışmaları, 1960'ların ortalarında üniversitelerimizde başlıyordu. 1973/74 yıllarında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde, çeşitli kuruluşların katılımıyla "Güneş Enerjisi Koordinasyon Kurulu" oluşturuluyorsa da, 1975 yılında bu çalışma kesiliyordu. ardından da ilgisiz bir kuruluş olan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'ne, güneş enerjisi görevi veriliyordu. Enstitü ise tatil kampı oluşturuırcasına, Marmaris'de "**Güneş ve Rüzgâr Enerjisi Araştırma Merkezi**" kuruyordu. Oysa Devlet Planlama Teşkilâtı ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu raporlarına göre, bu merkez Antalya ya da Urfa ve Diyarbakır yörelerinde kurulmalıydı. 1976/77 yıllarında Ankara ve İzmit belediyelerinin, güneş enerjisiyle ısıtma projeleri de görülüyordu.

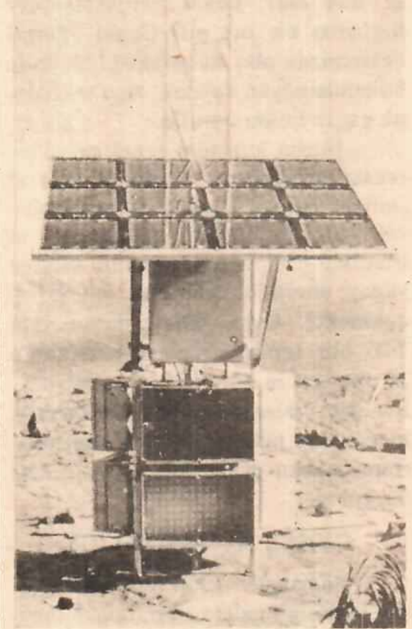

Kırsal alanda ışılelektrik güneş pili bataryaları (Batı Almanya)

Bakanlar Kurulu'nca 23 Ağustos 1978 günü kabul edilen Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın Temel Hedefleri ve Stratejisi içerisinde, "**uygun yörelerde güneş enerjisinden yararlanma olanakları üzerinde durulacaktır**" deniliyordu. Planın enerji uzmanlık komisyonu raporunda, bu enerjinin kullanılacağı yerler sıralanıyordu. Kısa ve orta dönemde özellikle ısıtma uygulamalarına, uzun dönemde de güç ve elektrik santrallarına yer veriliyordu. 1978/79 döneminde Türkiye Enerji Enstitüsü'nün kurulmasına da çalışılıyor, enerjide araştırma-geliştirme ve teknoloji oluşturma çalışmalarına güçlü biçimde girişilmek isteniyordu. 1979 sonunda ise girişimler baltalanarak, planlar rafa kaldırılıyordu.

Sonuca götürülemeyen çalışmalar nedeniyle ülkemizde güneş teknolojisi birikimi cılız. Yerli olarak geliştiremediğimiz güneş teknolojisi, yabancı sermaye yatırımlarının yanısıra, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Ortak Pazar, Uluslararası Enerji Ajansı ve NATO'nun Modern Toplumun Savaşımları Komitesi (CCMS) gibi kanallardan yabancı tekellere çıkar sağlayacak biçimde Türkiye'ye sokulmak istenmekte. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı konuyu önemsemese de, dış etkilerle bu teknoloji Türkiye'ye yine gelebilecek ve 2000 yılında güneşten üç ile altı milyon ton petrol eşdeğeri kadar enerji çekilebilecek. Bir yandan da uluslararası tekellere pazar olunacak. Oysa, ulusal teknolojiyle de bu iş başarılabilir.

Türkiye'nin genel teknolojik düzeyinden ve yerli mühendislik gücünden yararlanılarak, güneş enerjisi için ulusal teknoloji oluşturulabilir. Bunun için konu planla ele alınmalı. Güneş enerjisi uygulamalarını, devlet subvansiyonla desteklemeli. Etibank, İller Bankası, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Türkiye Elektrik Kurumu, Elektrik İşleri Etüd İdaresi ile elektroteknik ve elektronik endüstride yer alan TEMSAN ve TESTAŞ gibi kuruluşlara güneş teknolojisi görevi de verilmeli. Daha ileri giderek "**Güneş Enerjisi Kullanım Yasası**" bile çıkarılmalı. •

Sıcak suyunu merkezi güneş enerjisi tesisinden sağlayan bir yerleşim birimi (Ingelstad, Vaxjo, İsveç)

DEMOKRASİNİN "DOĞAL YASALARI"...

A. FADIL KOCAGÖZ

KURUCU Meclis'in açılış günü yaklaşıyor. Meclis'in belirli konulardaki eğilimlerinin ne olacağını şimdiden kestirmek güç. Ancak, temel seçimler ne yönde olursa olsun gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta var. O da, Anayasa ile saptanacak hükümet sistemi ile Partiler ve Seçim Kanunları ile belirlenecek parti yapıları arasındaki sıkı ilişki. Bu ilişki gözden uzak tutulup Anayasa ile belirlenecek hükümet sistemine ters düşen parti yapıları kurulacak olursa demokrasi dertlerimize bir yenisi eklenecektir. Başka deyişle Partiler ve Seçim Kanunları ile oluşturulacak parti tiplerinin, seçilecek hükümet sistemine uygun olması gerekmektedir. Hangi hükümet sistemine hangi parti tipi uygundur?

Bilindiği gibi demokratik anayasalarda iki hükümet sistemi öngörülebilir. Parlamenter sistem diye bilinen birincide hükümet meclise karşı sorumludur. Belirli bir kabinenin iktidarda kalıp kalmaması meclisin elindedir. Başkanlık sistemi diye bilinen ikincide ise hükümet meclis karşısında sorumlu değildir. Başkan ve yardımcılarının çoğunluğu kaybetmek, güvenoyu alamamak gibi sorunları yoktur. Oysa bilindiği gibi parlamenter sistemde her yasama oylaması âdeta bir güvenoylamasıdır. Başkanlık sisteminde ise güvenoylaması bir anlamda genel seçimlerdir. İki sistem arasındaki bu temel farkın siyasal partilerin yapılarını ne yönde etkilediğine gelelim.

Hükümet sistemleri ile parti yapılarının etkileşimini belirtmek için parlamenter sisteme "**sorumlu parti hükümeti modeli**", başkanlık sistemine "**yönetmeyen parti modeli**" denmektedir. (Sorumlu parti hükümeti modelinin özgün örneği İngiltere, yönetmeyen parti modelinin tek domakratik örneği A.B.D. siyasal sistemidir). Gerçekten de, parlâmenter sistemde yürütme organının meclise karşı sorumlu oluşu, istikrarlı bir meclis çoğunluğuna sahip olmasını gerektirmektedir. Bunun anlamı hükümetin disiplinli ve tutarlı —milletvekillerinin her konuda aynı yönde oy kullandığı— bir partiye dayanmasıdır. Aksi durumda sistem işlemeyecek hükümet bunalımları sürecektir. Bu nedenle parlamenter sistemde partiler ister istemez ön plândadır. Milletvekillerinin kişisel beğenilerine göre değil, partinin kararlarına, uygun oy vermeleri, sistemin işlerliği için kaçınılmazdır. Bu da partilerde disiplin ve merkeziyet ile sağlanabilir ancak. İngiliz Demokrasisi asırlardır süren istikrarını herşeyden önce, disiplinli ve tutarlı partilerine borçludur. Buna karşılık başkanlık sisteminin partiler üzerinde bu denli açık ve doğrudan etkisi yoktur. Başkanlık sisteminin demokratik bir yapı içerisinde işlediği yegâne siyasal sistem A.B.D.'dir. Diğer başkanlık sistemleri az ya da çok diktatörlük rejimleridir. A.B.D. partileri disiplinsiz, liderlik yapıları yok denecek kadar zayıf, yasama oyu tutarlığı düşük partilerdir. Ancak, partileri bu yapıya başkanlık sisteminin soktuğunu söylemek güçtür. Aksine, bireysel ve yöresel çıkarların gerçekleştirilmesi amacıyla birer "**makina**" olarak doğmuş olan Amerikan partileri başkanlık sisteminin yerleşip istikrar kazanmasında önemli rol oynamıştır. Yürütmenin meclisler karşısında sorumlu olmaması, başkanın partisi mecliste çoğunluğu kazanmasa bile, başkanın istifasını gerektirmemektedir ama, disiplinsiz ve tutarsız partiler sayesinde böyle bir durumda bile başkanın eli kolu bağlanmamakta, başkan, örneğin, iş—takibi büroları "**lobby**" ler aracılığıyla, rakip partiden oy satın alabilmektedir. Yani burada etki hükümet sisteminden partilere doğru değil, partilerden hükümetler sistemine doğrudur. Dolayısıyla, tam bir başkanlık sisteminin disiplin geleneği kazanmış partilerle işlemesi güçtür. Örneğin parlamenter sistemden tam bir başkanlık sistemine geçen bir siyasal sistemde —demokrasi tarihi henüz böyle bir macera kaydetmemiştir— disiplin geleneği kazanmış partiler, başkanın partisi mutlak çoğunluk kazanamadığı takdirde yürütme organını çalışmaz duruma getirebileceklerdir.

Sonuç olarak, Parlamenter sistemin bir parti hükümeti olması nedeniyle mutlaka tutarlı, disiplinli, liderlik yapısı güçlü partiler yarattığı, buna karşılık yasama oyu tutarlığı düşük, disiplinsiz partilerle kesinlikle bağdaşmadığı söylenebilir. Başkanlık sisteminin ise partilerin yapısını etkilediğini gösteren bir deneye henüz rastlanmamıştır. Başka etkenlerle belirli bir disiplin yapısı ve yasama oyu tutarlığı kazanmış partilerin üzerine kurulacak başkanlık sisteminin ise uzun ömürlü olamıyacağı çok güçlü bir olasılıktır. Örneğin parti değiştirmenin, rakip partinin doğrultusunda oy vermenin, iş takibi, "**lobbying**" yapmanın, devlet memuriyetlerini ganimet olarak partililere dağıtmanın —ki bu A.B.D.'nde uygulanan "**spoil system**" ganimet sistemdir— demokrasi günahı sayıldığı bir siyasal kültürün, tüm bunların meşru, kanuni, hatta demokrasi gereği sayıldığı başkanlık sistemi kültürüyle bağdaşabileceğini düşünmek çok güçtür.

Tüm bunlardan, en az "**ekonominin doğal kanunları**" kadar geçerli bir "**demokrasi kanunu**" çıkartılabilir. Bir Anayasa'da hükümetin meclis karşısında sorumlu olacağı hükme bağlanırsa, bu sorumluluk isterse Fransa modeli gibi bir yarı—başkanlık sistemi içinde olsun, artık Partiler Kanunu'nda disiplini, Seçim Kanunu'nda merkeziyetçiliği, İçtüzük te grup kararlarını, yani, yasama oyu tutarlığını önleyecek ne kadar yasak konursa konsun boşuna olacaktır. Bu hükümler ölü doğacak, sistemin dengesini bozacaktır. O halde partiler zayıflatılmak isteniyorsa yürütme organının meclis karşısında sorumluluğunu tamamen kaldırıp tam bir başkanlık sistemine mi geçilmelidir? Türkiye, kendisine uygun bir siyasal sistemi deneme—yanılma yöntemiyle, hassas demokrasisini yaz—boz tahtasına çevirerek aramıyacaksa daha temkinli davranmak zorundadır. ●

DEMOKRASİNİN ÖZÜ: ÖZGÜRLÜK VE ÖZYÖNETİM

ORUÇ ARUOBA

- **Polonya'da demokrasi yolunda atılan adımlar sürüyor.**
- **Olay, insanların kendi dünyalarını kendileri kurma hakkını talep etmeleri, bu haklarını elde etmeğe çalışmaları olayıdır.**

POLONYA'nın yaşadığı siyasal olaylar, siyaset kuramı açısından* aydınlatıcı olmayı sürdürüyor: Temmuz'da toplanan Komünist Partisi (Polonya Birleşik İşçi Partisi) Kongresinden sonra, Dayanışma Sendikası da Eylül'de ilk yılını doldurdu ve ilk 'Kurultay'ını topladı.

Parti Kongresi, hiçbir sosyalist blok ülkesinin tarihinde görülmemiş bir biçimde toplandı; işlemesi de, aynı şekilde, 'olağanüstü' oldu. Birden fazla aday arasından gizli oyla seçilen, yaş ortalaması 40 olan, yüzde 91'i de yeni olan bindokuzyüzellibeş delege, Kongreye kanlı canlı bir demokrasi havası getirdi. Bu tür kongrelerin olağan seçim yöntemi, yani, eski yönetimin daha ilk gününden 'aklanarak' yeniden seçilmesi, böylece de bütün Kongre çalışmalarına egemen olması, bu kez işlemedi. Genç' delegeler, Birinci Sekreter Kania ve 'takımı'nı, hemen, yeniden seçmek yerine, ilkin eski yönetimlerden hesap sordular: Yolsuzluk soruşturmaları sonucu, içlerinde eski 'birinci adam' Gierek ve eski Başbakan Babiuç bulunan bir grup, Partiden ihraç edildi. Bu 'temizlik'ten sonra, 200 kişilik bir Merkezi Komite seçildi; sekreterler, ve bu arada Kania da ancak bu komite içinden seçilebildi. Bütün bunlar da üst düzeyde bir özgür eleştirme—tartışma ortamı içinde yürüdü.

Dayanışma 'Kurultay'ında öne çıkan sorunlar ise, temelde zaten demokratik olan bir kuruluştan beklenebileceği gibi, kendi işleyişinden çok, yönelinen konularda odaklaştı. En son oluşan kararlar arasında da iki tanesi büyük önem taşıyor: Komünist Partisinin üç misli kayıtlı üyesi olan Dayanışma, hükümetten, işletmelerde özyönetim ve özgür demokratik seçimler konusunda girişim beklemeğe ve istemeğe karar verdi. Bu istekler, işleyen merkezi devlet anlayışına taban tabana zıt; bunun da ötesinde, sosyalist blok içinde 'tahammül'ü güç istekler.

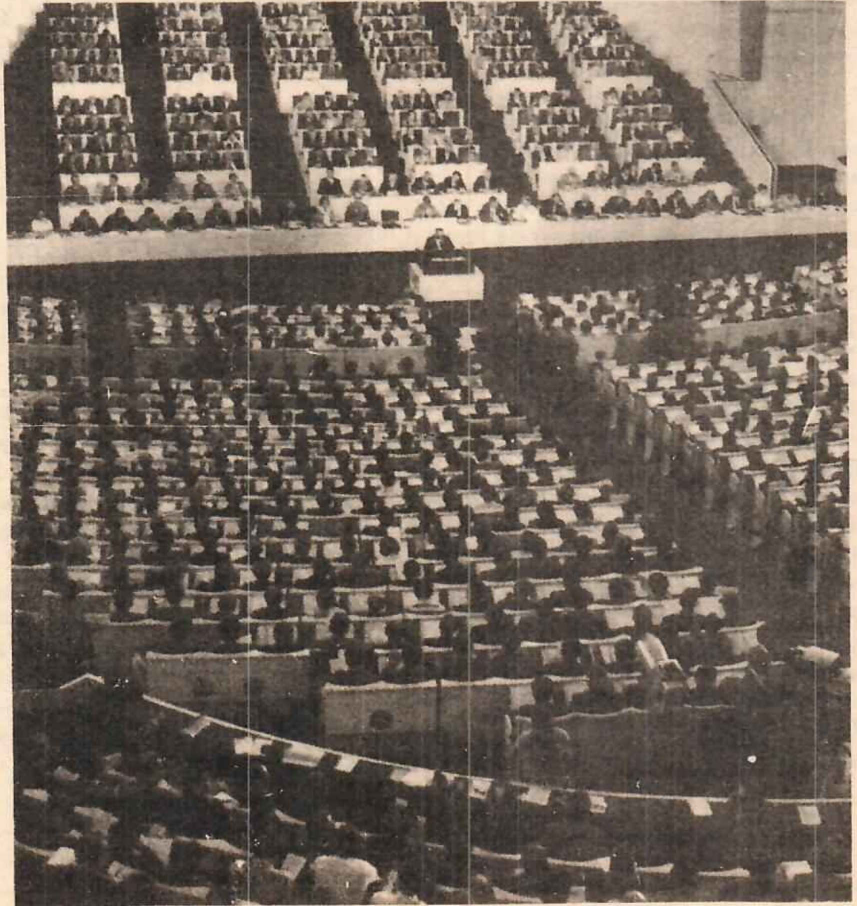
GERİ Mİ, İLERİ Mİ?

Buradan nereye gidilebilir: Sovyetler Birliği'nin olası bir müdahalesinden tutun, ekmek fiyatlarının yüzde 110 yükselmesine dek, birçok sorunla karşı karşıya Polonya bugün; ama, siyasal alanda da büyük değişiklikler söz konusu.

Bu alanda akla ilk gelen soru, acaba Dayanışma, Polonya'yı (sosyalist kuram açısından) 'geri'ye, 'kapitalizm'e mi götürmek istiyor? Kremlin'in bu soruya yanıtı kızgın bir 'Evet'. Yani, "özyönetim", "özgür seçim" gibi kavramlar burjuva 'cici' demokrasisinin uydurmalarıdır; 'gerçek proleter sistem', bu uydurmaları bertaraf ederek, 'ileri' bir düzen kurmuştur; dolayısıyla, böyle kavramlara başvurmak, geriye bir adımdır.

Bu sava dikkatlice bir bakalım: Dayanışma, 'kapitalist' düzenin temel dayanağı olan özel mülkiyete başvurmuş değil şimdiye dek demek ki, 'geri' adım savı bu alanda geçerli değil. Öte yandan, Dayanışma, bir işçi federasyonudur; yani (yine sosyalist kuram açısından) 'proleter' bir kuruluştur, 'burjuvalık'la bir ilgisi yoktur. Öyleyse, 'sınıfsal' açıdan da bir 'geri'lik söz konusu olamaz. Bu ikili belirleme şuraya varıyor: Dayanışma'nın istekleri, sosyalist bir devlet içindeki bir işçi kuruluşunun istekleridir.

Bu noktada, alışılmış 'kuram' açısından alışılmamış bir 'olgu'yla karşı karşıya olduğumuz açıklık kazanıyor. —Dayanışma hareketi, kuramdaki hazır kalıplara dökülmeye-

Dayanışma Sendikası önderi Walesa

cek, o çerçeve içinde anlaşılmayacak— ya da, olsa olsa, yanlış anlaşılacak— bir harekettir.

Devrimci niteliği de tam burada yatmaktadır: Olup—biten, bir grup insanın, kendi insan olma özelliklerinin gelişmesine engel gördükleri koşullara başkaldırmalarıdır; bu koşulları değiştirmeğe yönelmeleri ve insan olma niteliklerinin gerçekleşeceği koşulları yeniden yaratmaya girişmeleridir. Bu da, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, hangi kurama sokulursa sokulsun, devrimci bir harekettir.

Bu hareket, Batı'nın 'işine gelen', Doğu'nun 'işine gelmeyen' gelişmelere yol açabilir belki —ama, Batı bu hareketi kendi açısından yorumlayarak nasıl yanlış anlıyorsa, Doğu da kendi açısından bir o kadar yanılıyor: Olay, insanların kendi dünyalarını kendileri yeniden kurma hakkını talep etmeleri, bu haklarını elde etmeğe çalışmaları olayıdır— bu da, eskimiş dünyalara bağlı, eskimiş dünyalarda çıkarı olanların, bu eski dünyalara sıkı sıkıya sarılanların anlayamayacağı birşeydir.

Tıpki, Avrupa Karmasındaki Polonya'lı koşucunun, Dünya Kupası yarışmalarında, çıkış çizgisine gelirken ıstavroz çıkarması gibi —Bu 'katolik' jest, onu beğenenlerce de kınayanlarca da, kaçınılmazca yanlış anlaşılacak bir jesttir; çünkü, iki bin yıllık bir jest de olsa, 1981 yılında, bir Polonyalının jesti olarak, devrimci bir harekettir.

Ve sonunda da, 'bitiş'te, yine kaçınılmazca, 'kupa'yı o alacaktır... •

* *Polonya olayına, siyaset kuramı açısından,* **Arayış***'ın 3'üncü ve 21'inci sayılarında değinmiştik.*

GENE ANLATI GELENEĞİ...

TAHSİN YÜCEL

• *"Türkiye'de roman yok"*, **demek kolay; *"Türkiye'de roman geleneği yok"* demek de kolay. Ama bu geleneği yalnızca romancılar mı yaşatır?**

ANLATI geleneği adlı yazımızda (Arayış, sayı 21), sık sık gelenekten, geleneğin vazgeçilmezliğinden sözeden yazarlarımızın onu bilinçsizce sürdürülen bir alışkanlıklar yığını mı, yoksa bilinçle irdelenip özümlenmesi gereken bir değerler bütünü mü saydıklarını pek belirtmediklerini vurgulamıştık. Hiç kuşkusuz, her iki durumda da yaşatılan bir değer ya da değerler toplamı söz konusudur; ne var ki, konu bir yazarın türü, bir yaratım biçimi olunca, herhalde bilinçli bir özümlemeden sözetmek daha uygun düşer. Bu durumda, kimilerinin yaptığı gibi, Osmanlı ekininin dışında kalan her şeyi sıfıra indirgemiyorsak, bizim sözlü anlatı geleneğimizin öykücü ve romancılarımız için çok daha zengin bir kaynak oluşturduğu kuşku götürmez.

Ama sorun belirli bir geneleği ya da belirli gelenekleri bilinçle irdeleyip özümlemek olunca, ille de kendi geleneklerimizden yola çıkmamız gerekip gerekmediği, hattâ çabamızı kendi geleneklerimizle sınırlamamıza olanak bulunup bulunmadığı sorulabilir. Çok eski ve çok zengin bir şiir geleneğimiz bulunduğunu, bunun için de şiirimizin romanımızdan daha ilerde olduğunu söylüyoruz, ama çağdaş Türk şiirine bir bakalım: Yalnızca Türk şiir geleneği üzerine mi kurulmuştur? Bu şiirin oluşmasında örneğin Baudelaire gibi, Apollinaire gibi yabancı ozanların, coşumculuk, simgecilik, gerçeküstücülük gibi yabancı akımların da önemli bir etkisi yok mudur? Yalnızca bir Cahit Sıtkı'nın, bir Orhan Veli'nin, bir Oktay Rıfat'ın şiirini değil, bize sık sık kendi geleneğimizden yararlandığını yineleyen bir Atillâ İlhan'ın ya da bir Hilmi Yavuz'un şiirini şöyle bir gözden geçirmek bile, son sorumuzu "Evet, vardır", biçiminde yanıtlamak gerektiğini gösterir.

Demek ki, gelenek pek de öyle bağlayıcı bir güç değildir. Şiir alanında yalnızca günümüzde değil, Divan yazını döneminde de bol bol yapılagelenin anlatı alanında yapılmaması için bir neden bulunmadığına göre, romancı ve öykücülerimiz kendi yazınımızın ürünleri yanında, başka yazınların geleneksel ya da çağdaş ürünlerinden de yararlanabilir, bunları birer ölçüt, birer karşılaştırma öğesi, birer çıkış noktası olarak değerlendirebilirler. Bunca Batı toplumunun değişik ürünlerini "Batı romanı" adı altında birleştirmekte bir sakınca görmüyorsak, bunda da bir sakınca görmememiz gerekir.

Gelenek bir sürekliliği, nerdeyse doğal bir gelişimi düşündürtür genellikle. Ama yazınsal yaratımın kişisel yanı gözönüne alınınca, değişik yapıtların kesintisiz bir gelişim göstermelerini beklemenin yanlışlığı kendiliğinden anlaşılır. Hiç kuşkusuz, Flaubert'le Robbe-Grillet arasında bir süreklilikten sözedilebilir. Bununla birlikte, iki romancı arasında yer alan başka romancıların, özellikle bir Proust'un varlığı anımsanınca, süreklilik yanıltıcı bir kavram olarak belirir. Bu durumda, ne süreklilikten sözedilebilir, ne de tek bir gelenekten. Aynı biçimde, bir yazarın beslendiği kaynakları yalnızca kendi toplumunun yazınından aramak da bizi yanılgıya götürür. Konuya bu açıdan bakılınca, bizim "Batı romanı" diye adlandırdığımız şeyin kısaca "roman" olup olmadığı sorulabilir.

Gerçekten de, örneğin 19. yüzyılda, Fransa'da gelişen "gerçekçi roman" anlayışı, bugün, ufak tefek ayrımlarla, Batı'nın ve Doğu'nun, Güney'in ve Kuzey'in birçok yazınlarında egemen olan anlayıştır. Bizim yazınımızda egemen olan anlayış da budur. O kadar ki, kimi eleştirmenlerimiz, gerçekçilik çizgisinden azıcık uzaklaşan romancı ve öykücülerimizi yabancılara öykünmekle suçlamaktadırlar. Oysa bu açıdan Flaubert romanıyla Kafka romanı arasında bir ayrım yoktur. Kafka türü roman da yalnızca Kafka'nın ülkesinde yazılmıştır. Hattâ böyle bir roman türünün Kafka'nın ülkesinde ve Kafka'yla

başladığını savunmak bile zordur.

Ülkemizde özgün olduğu ölçüde de değerli, çekici, çarpıcı romanlar yazılmasını hepimiz isteriz. Ama romanın düşünsel bir yaratım olduğuna inanıyorsak, geleneği de bu nedenle zorunlu görüyorsak, bu duruma genel roman geleneğinin dışında kalarak ulaşmamıza olanak bulunmadığını bilmemiz gerekir. Tam tersine, günümüz yazınının düşünsel ve biçimsel sorunlarını gereğince bilip gereğince özümlersek ulaşabiliriz. Günümüzün bir Fransız romancısı Balzac'ı, Flaubert'i ya da Proust'u yararlanılması gereken bir kaynak, aşılması gereken bir çizgi olarak görüyorsa, bir Türk ya da bir İngiliz romancısının da aynı yolu tutmaması için bir neden yoktur. Böyle bir tutum ne onun ulusal özelliklerinden uzaklaştığını gösterir, ne de kişisel ayrımları sıfıra indirdiğini.

Ulusal geleneğin hiç önemi bulunmadığını mı söylemek istiyoruz? Hayır. Sözlü anlatı geleneğimizin önemini vurgulamakla yeterince gösterdik bunu. Ama, gelenek sözkonusu olunca, soruna bir de bağlamsal açıdan bakmak, toplum olarak, aydın olarak, araştırmacı ya da eleştirmen olarak ülkemizde roman sanatının gelişmesini sağlamak için harcadığımız çabaların bir dökümünü yapmak hiç de yararsız olmaz. "Türkiye'de roman yok", demek kolay; "Türkiye'de roman geleneği yok", demek de kolay. Ama bu geleneği yalnızca romancılar mı yaşatır? Yıllardır "Gelenek, gelenek!" deyip dururken, örneğin bir Dede Korkut üzerinde dizgesel bir çözümleme yapmayı düşündük mü? Romancılarımızın iyi kötü yapıtlarını çağımızın geçerli yöntemleriyle, derinlemesine irdelemeyi denedik mi? Romancının ve okurun ilgisini roman sanatının gerçek sorunlarına çekmeye çalıştık mı? Yoksa, "İnandırıcıdır, inandırıcı değildir" gibi, "Sürükleyicidir, sürükleyici değildir" gibi, "Tip yaratıyor, tip yaratmıyor" gibi yan sorunlarla mı oyalandık?

Doğrusunu söylemek gerekirse, yan sorunlarla oyalandık daha çok. Son aylarda, kimi yazarlarımızı fazlasıyla uğraştıran "Türkiye'de roman vardır, Türkiye'de roman yoktur" tartışması da bunun yeni bir örneği. Türkiye'de nasıl iyi romanlar yazılabileceğini göstermeyi deneseydik, çok daha iyi ederdik. •

TOPLUM KALKINMASI VE KOOPERATİFÇİLİK

MUHARREM VAROL

(Prof. Dr. Cevat Geray, Kırsal Türkiye'de Toplum Kalkınması ve Kooperatifcilik —Örnekler Olaylar—, Tuna Yay. ve Dağt. Ankara, 1981).

AZGELİŞMİŞ veya geri bırakılmış toplumlarda kalkınma sorunu genellikle iki grup faktör ışığında ele alınır:

Azgelişmiş toplumun gelişmişlerle olan ilişkilerinden doğan açmazları, dengesizlikleri, bağımlılık ve dış sömürü vb. kapsar. Sorunu salt bu faktörler ile açıklama, azgelişmiş toplumun yapısından kaynaklanan etkenleri de bunlara bağlama sonucu, Leninden Frank'a kadar bir dizi **azgelişmişlik emperyalizm kuramı** geliştirilmiştir.

İçsel faktörler, azgelişmiş toplumun kendi yapısından gelen etkenleri ifade eder. Sorunun bu açıdan ele alınması, gelişmiş toplumlarla olan ilişkilerin bir yana bırakılmasını gerektirmez, gerektirmemelidir. Ancak, bu ilişkiler, emperyalizm kuramlarında olduğu gibi, azgelişmişliğin nedeni olarak değil, modernleşmeye götürücü olarak ele alınır. Bazı modernleşme kuramlarının yaptığı budur. Böylece, temelde, emperyalizm olgusunu yadsımak yatar: Azgelişmişliğin nedeni emperyalizm değil, bazı kesimleri modern, bazı kesimleri de geleneksel toplumsal yapıdır.

Sorunu içsel faktörler açısından ele alan her çalışmanın, böyle bir ideolojik tavırdan yola çıktığı öne sürülemez. Öyle olması zorunlu da değildir, şüphesiz. Sayın Geray'ın çalışmasının sözkonusu ideolojik tavıra sahip olmadığını hemen vurgulayalım. Emperyalizm gerçeğini unutmadan, ona karşın pekçok şey yapılabilir. Çalışmaya hemen bu gözle bakılabilir.

Nedir ya da ne tür bir etkinliktir **toplum kalkınması**? Yanıt:

"Küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir." (Bölüm II: s. 10)

KIRSAL TOPLUMSAL YAPI VE KALKINMA

Öteden beri görülmek, gösterilmek istenmeyen bir gerçek vardır. Şu satırlar bunun ifadesinden başka birşey değildir: "Yapılan araştırmalar kırsal alanda başat olan iktidar ilişkilerinin, bu toplulukların toplumsal ve ekonomik kalkınmasını engellemekte olduğunu ortaya koymaktadır.. tüm değişiklikler, köydeki güç yapısı... yüzünden köylülerin yaşamını düzeltip iyileştirememektedir." (Bl. IV, s. 40)

ÖRGÜTLENME VE KOOPERATİFÇİLİK

Kalkınma sorunu herşeyden önce kaynakların rasyonel biçimde örgütlenmesi sorunudur. Çalışma bunu vurgulayıp, 14 örnek olay ile yerel düzeyde kooperatifleşmenin güçlüklerini gösteriyor. Bu güçlükler; devlet desteği yetersizliğinden bürokratik engellere, kooperatif yöneticisi ve üyelerinin yarattıklarından yerel egemenlerin engellemelerine kadar çok çeşitli. (B. VI: Kesim I, s. 70-148)

YENİLİKLERİN HALKA BENİMSETİLMESİ

Toplum kalkınması çalışmalarında yeniliklerin benimsetilmesinde yerel önderlerin önemi büyüktür. Onların sabırlılıkları, zorlamalardan kaçınıp özendirici yollara başvurmaları bir o kadar önemli. Bu gereklilikler 3 örnek olay ile gösterilmeye çalışılmış. (Bl. VI: Kesim 2, s. 148-156)

Yukardan Aşağı ya da HALKLA BİRLİKTE İzlence Tasarımlama

Bu konuda karar vermek, çabalara halkın ve örgütlerinin etkin katılımını sağlamak açısından önem taşıyor. "Herşeyin en iyisini yönetenler bilir" tavrı, toplum kalkınması çalışmalarında başarısızlığın en önemli nedenlerinden biridir. Üstelik bu tavrın demokratik tavırla da bağdaşır yanı yok. Toplum kalkınmasında, bu nedenle, "halkla birlikte, hatta halkın doğrudan yaptığı bir tasarımlama" benimsendiğini (s. 157) vurgulayan yazar, bunun gerekliliğini ve yararlarını 8 örnek olay ile gösteriyor. (Bl. VI: Kesim 3, s. 157-180)

KÖYLÜ İLE DEVLETİN İŞBİRLİĞİ

Bu işbirliğini güçleştiren nedenler, yazara göre, iki kaynaktan geliyor: Kamu yönetiminden ve köy-köylülerden. Buna siyaset ve siyasal bölünmeleri de ekliyor.

Yanlış siyasal propagandanın olumsuzlukları "... yarın biz iktidara geldiğimizde sizden hiçbir şey istemeden okulunuzu yapacağız." (s. 185) ama, siyasal bölünmelerin işbirliği için hiç de aşılamayacak bir şey olmadığını (Ö.Olay: 26) görebiliyoruz.

(Bl. VI: Kısım 4, s. 180-187)

ÖNDERLİK

Toplumsal yaşamın her düzeyinde önderliğin önemini yadsıyamıyoruz. Hele, toplum kalkınması gibi bir konuda önderlik, "olmazsa, olmaz" türünden bir öge. Ama, ne tür önderlerden yararlanma daha rasyoneldir? Çalışma bunun yanıtını veriyor: İki kaynağı var önderliğin;

a) Köyden çıkan, yeni fikirlere açık yerel önderlik,

b) Kamu görevlileri, köy dışından aydınlar gibi resmi önderler. Her ikisi de önemli. "Fakat, sürekli olarak köy topluluğunda yaşayan... yerel önderler, toplum kalkınması çalışmalarının sürekliliğini sağlayan önemli bir etkendir... **Geri kalmış toplumlarda yerel önderler arasında, üretim güçlerini elinde bulunduran geleneksel önderler yaygındır. Bu tür önderler, bireysel çıkarını, toplumun yararından üstün tuttuklarından, toplum kalkınması çalışmalarının beklenen amaçlara ulaşmasını güçleştirirler. Bu açıdan, toplum kalkınmasında geleneksel olmayan, yeniliğe açık, toplumu ardından sürükleyebilecek bilgi ve beceri sahibi önderlere, örgütçü önderlere dayanmak gerekir. Doğal önder** adı verilen bu tür önderlikle **resmi önderliğin** aynı kişide toplanması daha güçlü bir önder türü ortaya çıkarabilir." (s. 187-188). Çalışmada 8 örnek olay bu gözlemlerin doğru olabilecekleri durumları gösteriyor.(Bl. VI: Kısım 5, s. 187-224)

ÖRNEK KÖY YAKLAŞIMI

Kalkınma bir yönüyle toplum-topluluk ve bireylerde davranış değişikliği demektir. Bu değişikliğin yönü yeni-mo-dern olana doğrudur. Bu yaklaşımın bu yönde davranış değişikliği yaratması ise en azından şüphelidir.

Çalışmada, bu yaklaşımın "gösteri" yanının ağır basması, toplum kalkınması ilkelerine uymayan biçimde yürütülmesinin başarısızlığa, amacın tersi yöne götürebileceğinin örnekleri, İstanbul ve Ankara köylerinden uygulamalarla gösteriliyor. "Çalışmalar başladığında... köylüler yolları açan araçlara saldırmışlar; fakat daha sonra... onaylar görünmüşlerdir. Çünkü daha sonraki izlenimlerden, gerçekte halkın bu işleri benimsemediği, alışageldiği düzenlerini sürdürdükleri anlaşılmıştır. Yönetici... halkın... hiç olmazsa onayladığını sanmıştır. **Oysa yönetici dışardan gelen bir yabancı öğe niteliğini korumaktaydı... İstenilen sonuç yönetimin iş görmesi, köylünün de 'yaşa' demesinde değildi.**" (s. 240) (Kısım 8, s. 237-247).

YÖNTEM ve ÖZELEŞTİRİ

Yazar, pek rastlanmayan bir tavırla bir tür özeleştiri yapıyor:

- Örnek olayların geçtiği sosyal mekan özelliklerinin tam verilmemiş olması,
- Olaya karışan kişi ve kümelerin niteliklerinin tam olarak verilmemiş olması. (s. 254-255)

Böylece, okuyucu örnek olaylardan genellemeye gitmekte aceleci olmama durumundadır. Ayrıca, yazar başka çalışmalarda sözkonusu eksikliklerin olmaması için bir "Toplum Kalkınması Örnek Olay Araştırma Anahtarı" sunuyor. (K. 10, s. 254-259)

Çalışmada, burada belirtilenler dışında, İller Bankası, Köy Kalkınma Fonunun Kullanılması, Yerel Yönetim Birlikleri, Siyasal Çekişme ve Kan Gütme, Kırsal Alana Yönelik Yaklaşımlar ve Son Gelişmelere ilişkin ilginç örnek olay, gözlem ve tartışmalar var. (K. 6, 7, 9)

Dış faktörlerin etkisi, iç faktörlerin –güçlüklerin – büyük ölçüde üstesinden gelinip, istikrarlı, demokratik bir sosyo-ekonomik yapının oluşumunun hızlandırılması ölçüsünde ancak azaltılabilir. Bu tip çalışmaların buna katkıları ölçüsünde önemleri artacaktır. (Bilimin, bilimsel çalışmaların önde gelen toplumsal işlevlerinden biri de budur.) Geray'ın çalışması bunun bir örneğidir. ●

A.Ç.T. ALMANYA TURNESİNDEN DÖNDÜ

ÖZCAN YURDALAN

• Berlin'de, Türk çocuklarının okudukları okullarda ve *"Uluslararası Çocuk ve Gençlik Festivali"* süresince toplam kırkbeş gösteri yapıldı."

ANKARA Çocuk Tiyatrosu, Berlin Senatosunun davetlisi olarak Mayıs ayında gittiği Almanya turnesinden döndü. Topluluk, Berlin'de Türk çocuklarının okudukları okullarda ve "Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatro Festivali" süresince gösteriler yaptı. AÇT yöneticisi Salih Kalyon ile, Almanya'da sergiledikleri oyunlar, tiyatro festivali ve gelecek dönemdeki çalışmaları konusunda söyleştik. Kalyon, Berlin Senatosundan alınan davete karşın, yurtdışına dokuz kişilik kadroyla turist pasaportu alarak çıkmak zorunda kaldıklarını belirterek söze başladı. Berlin Senatosunun finansmanı, Grips Tiyatrosu ve HDB'nin organizasyonuyla gerçekleştirilen turneye, dekorların çoğu götürülemediği için, Grips tiyatrosunun yardımıyla dekorlar yeniden yapılmış.

Salih Kalyon'a Berlin'deki gösteriler sırasında oyunları izleyen Türk çocukları konusunda gözlemlerini sorduğumuzda şunları anlattı:

"Berlin'deki okullarda kayıtlı Türk çocuklarının sayısı 37 binmiş. Çocuklar, deyim uygun düşerse 'dilsiz' durumda. Çünkü ne Almanca'yı ne de Türkçe'yi tam konuşamıyorlar. Anadolunun kuytu bir yöresinden alınmış bir aile, Berlin'in ortasına bırakılırsa ne olur?.. Anlayabilmek için gidip görmek gerek. Berlin'de bir ilkokulda oyun izleyen 9-10 yaşlarındaki bir erkek çocuk yanıma geldi. Heyecandan dudakları titriyordu. 'Abi' dedi 'Çok güzel oldu. Buraya bizim için geldiniz. Param olsa size bir hediye almak isterdim.' Gerçek şu. Orada yaşayan Türk çocukları ilk kez kendi insanlarından ve kendi dillerinden 'birşey' izlediler. 'Birşey' diyorum. Çünkü tiyatronun ne olduğunu bilen çocuk sayısı, parmakla gösterilecek kadar azdı. Çocuklar evde Alman televizyonunu izliyorlarmış. Dillerini anlamadıkları için de çoğunlukla sesini kapatıyorlarmış. Yalnız birkaç yıldan buyana, Video'lardan yerli film izliyorlarmış. Bir çocuk söyledi, evlerde bir gecede 8-10 film izledikleri oluyormuş. İnanmadım, yinelettim, gerçeği söylüyordu.

Bu insanlar Almanya'da büyüyüp, yetişip, işçi olacaklar ve bize döviz gönderecekler. Biz onlara hiçbir şey vermeden, onlar yine bize verecekler."

FESTİVAL

AÇT, Berlin'de Grips Tiyatrosunun düzenlediği Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatro Festivaline de katılmış. Festivalde, İtalya'dan "Teatro del Sole", İngiltere'den "Ludus", İsveç'ten "Theatre am Neumarkt", Kanada'dan "Theatre de la Marmaille", Danimarka'dan "Comedievognen", Hollanda'dan "Genesius" ve "Werkteatre" Almanya'dan "Rote Grütze" ve "Grips" ile Türkiye'den "Ankara Çocuk Tiyatrosu" ürünlerini sergilemiş. Dokuz gün süren festival boyunca oyunlar beş ayrı yerdeki salonlarda sunulmuş. Salih Kalyon'un, festival konusundaki düşünceleri şöyle:

"Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali çok iyi düzenlenmişti. Festivale, temel sorunlarını çözümlemiş ülkelerin toplulukları katılmıştı. Bizim dışımızdakilerin tümü, devlet desteği alarak yaşayan, üst düzeyde ve sağlıklı topluluklardı. Yaptıkları çocuk tiyatroları, hiç de bizde anlaşıldığı gibi, çocukların yer aldığı tiyatrolar değildi. Tam tersine, profesyonel ve işinin ehli kişilerce kotarılmış oyunlar izledik.

Festival boyunca AÇT'de iki oyun Bethanien'de, bir oyun da Akademie Der Künste'de sundu. Festivalin bitiminde son bir özel gösteri de Grips'de yaptı. Böylece toplam 45 gösteri yapıldı. Oyunları 8 bine yakın çocuk, 4 bine yakın da yetişkin izledi.

Oyunumuz Alman basınına 'Hayret, Türkler Grips oynuyor' diye yansıdı.

KÜLTÜR ÇATIŞMASI

Salih Kalyon'un Festival konusundaki son sözleri de şunlar:

"Salonlarımız Berlin'de emekçi çocukları tarafından dolduruldu. Almanya'da Türk çocuklarına oyun oynamanın en büyük mutluluğu da bu. Ayrıca çocuklarımızı, yeni toplumlarına ve kentlerine alıştıracak evrensel boyutlu böyle bir oyunla burada bulunmak da çok güzel bir olaydı. Grips Tiyatrosunun Berlin'de Alman çocuklara yıllarca önce tanıttığı bu oyunu, biz de Berlinli Türk çocuklarına sunduk. Anadillerinde.

Kuşaklar ve kültürler arasındaki çatışmayı onlar kadar yoğun yaşayan kim var?.. Çocuklarımız iki dünya ve iki kültür arasına sıkışmış biçimde yaşıyorlar. Eğer çabalarımız yoğun olursa, onlar bu iki dünyayı ve bu iki kültürü özümsemiş kimseler olabilirler. Geleceğin dünyasının kurucusu olabilirler onlar..." •

TURHAN SELÇUK'UN 40 SANAT YILI..

HAKAN DERMAN

- **Turhan ustanın geçen 40 sanat yılını anlatmak birkaç sayfaya sığdırılmaz ama onun bunca yıllık sanatının 40. yılında bir anı ve kutlama olarak bu yazıyı hazırlamayı uygun gördük.**

SELÇUK karikatüre lise sıralarında okul sorunlarını işleyen karikatürlerle başladı. Adana'da yayınlanmakta olan **"Türk Sözü"** gazetesinde ilk karikatürleri basıldı (1941). İstanbul'un **"Kırmızı–Beyaz"** ve **"Şut"** dergileri Turhan Selçuk'un Anadoludan gönderdiği karikatürleri okurlarına sundular. Yüksek öğrenim için İstanbul'a geldiğinde **"Akbaba"** da çalışmaya başladı.

1950'deyse **"Yeni İstanbul"**'da günlük karikatürleriyle göründü. Aynı gazetede ise sık sık yazılar da yazmış yeni bir karikatür anlayışı ortaya koymuştur. İzleyiciler bu yazılarda ilk kez **"Grafik Mizah"** deyimi ile karşılaşmışlardır. Turhan karikatüre ilk başladığı dönemlerde yuvarlak çizgilerle çalışıyordu. Sonra çizgilerini köşeleştirdi. Daha sonra yuvarlak ve köşeli çizgileri beraber kullanmaya başladı. Turhan Selçuk'a göre dünya karikatürleri artık yeni rotaya oturmuştur. Karikatürde yazı kalkmakta, anlatım salt çizgiye dayanmaktadır. İyi bir karikatür, az çizgiyle çok anlatım verebilen karikatürdür.

TURHAN SELÇUK EKOLÜ MÜ?

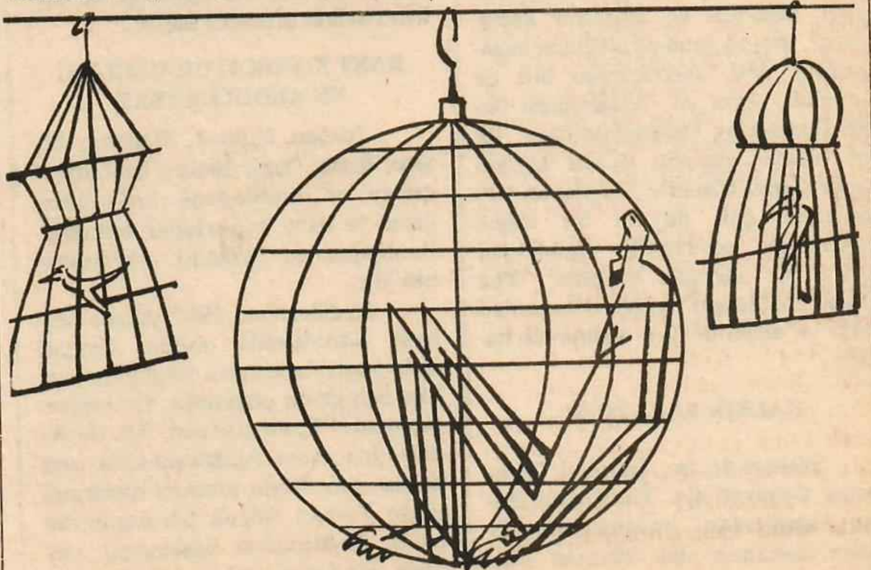
Alışılmış düzenlere aykırı akımların kuşkuyla karşılandığı 1950'ler Türkiyesinde Turhan Selçuk'un karikatürde yenileşme atılımının tutulacağına inanılmıyordu. Turhan "Zor"u başardı ve **batıdaki karikatür anlayışı Türkiye'de de basındaki** yerini almaya başladı. O yıllardan bu yana geçen zaman içinde Turhan durmadan çalıştı, çizgilerini aralıksız yeniledi, sanatını kabul ettirdi. Yıllar sonra tarafsız kişiler onun için **"Cem Ekolünden, Cemal Nadir Ekolünden sonra, yeni çağın adı hiç şüphesiz Turhan Selçuk Ekolü olacaktır"** diye yazdılar.

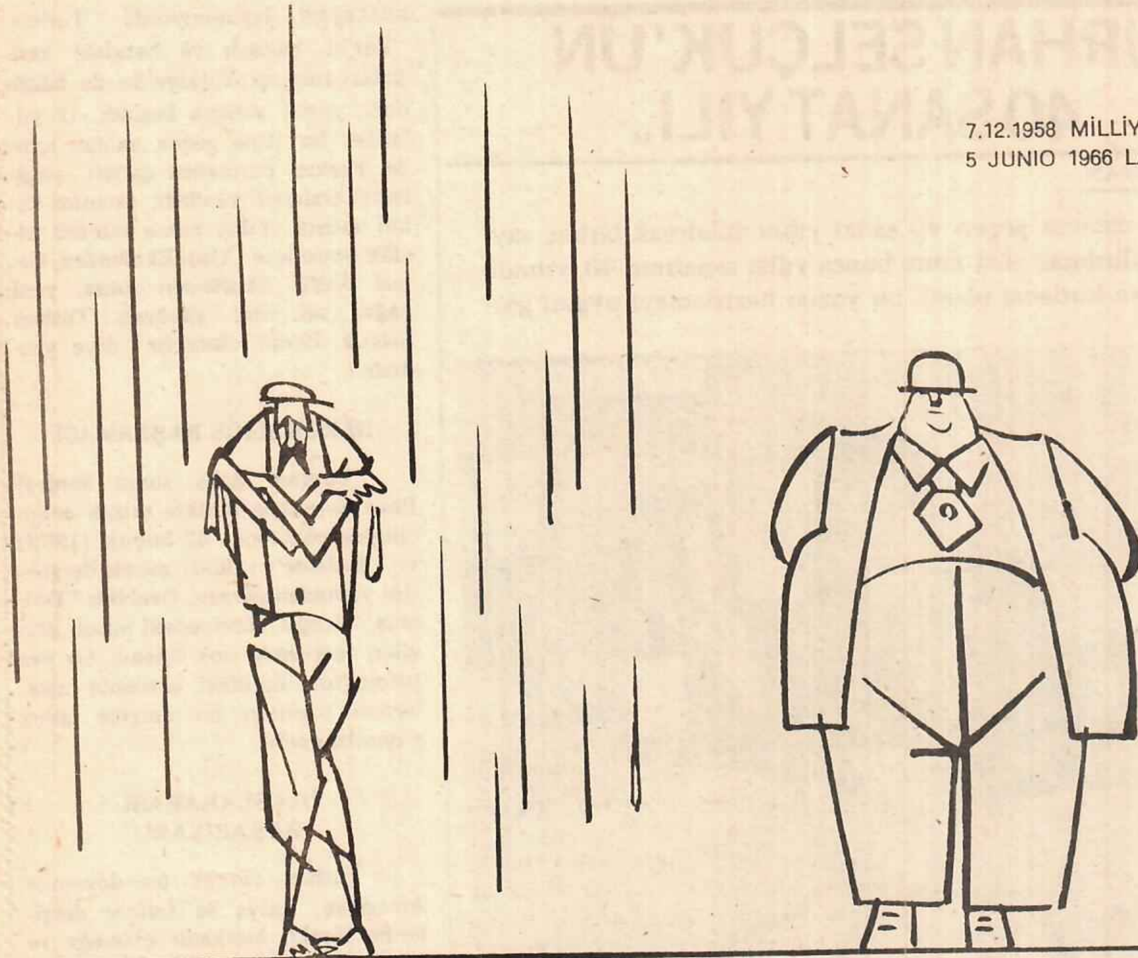
DERGİCİLİĞE BAŞLAMASI

Turhan, daha sonra kardeşi İlhan Selçuk'la birlikte mizah dergiciliğine yönelmiş **"41 buçuk"**(1952) ve **"Dolmuş"** (1956) mizah dergilerini yayımlamışlardır. Özellikle **"Dolmuş"** dergisi Türkiyedeki mizah dergileri içerisinde çok önemli bir yer tutmuştur. Batıdaki karikatür ustalarının yapıtları bu dergide sıkça yayımlanmıştır.

ULUSLARARASI BAŞARILARI

Turhan Selçuk bu dönemde Amerikan, İtalya ve İsviçre dergilerine sürekli karikatür çizmeğe ve uluslararası yarışmalara katılmağa başlamıştır. İtalya Bordighera'da "Altın Palmiye" birincilik ödülüne ve Aero Club'un koyduğu **"Gümüş Kupayı"** (1956) almağa haz kazanır. Yine Bordighera'da **"Gümüş Hurma"** ikincilik ödülünü alır (1962). Yapıt göndermemesine karşın bazı karikatürleri İtalya **"İpo Campa"** (1970) ve **"Vercelli"** (1975) de

ödüller kazanır. 1958'de Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük yayınevlerinden "The Viking Press" Avrupanın en değerli karikatürlerini bir albüm biçiminde yayınlamayı planlar. Binlerce karikatür gözden geçirilerek albüm gerçekleştirilir. Turhan'ın karikatürlerine albümde genişçe yer verilmiş ve yalnız onun çizgileri albümün üç sayfasını kaplamıştır. Bunun yanında albümün kapağındaki dört karikatürden biri de onundur. Aynı yıl "Uluslararası Özgür Gazeteciler Federasyonunun" ilk kez dünya çapında siyasal karikatürler sergisi düzenler. Sergilenen 400 karikatür çok duyarlı bir eleme sonucunda seçilmiştir. Bunlardan 100'ü bir albümde toplanır. "The Great Chaillenges" adıyla düzenlenen sergi ve albümde yer almayı da başarır.

HALKIN SANATÇISI

Türkiye'de ise, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin "Gazetecilik Başarı Armağanları" yarışmalarının ilkinde karikatür dalı birincisi olur (1955). 1971'de ise Sanatçılar Birliği tarafından "HALKIN SANATÇISI" seçilir. Selçuk'un ödülünü veren birlik başkanı özetle şunları söyler:

"Bir sanatçının en önemli görevi, halkın sorunlarını en iyi şekilde işleyerek halka iletmesidir. İşte Turhan Selçuk verdiği eserlerde bunu başarmıştır. Bu nedenle oybirliği ile Turhan'ı halkın sanatçısı seçtik."

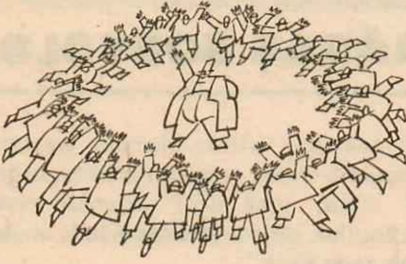
BANT KARİKATÜR DİZİLERİ VE ABDÜLCANBAZ

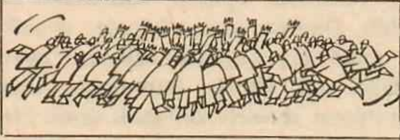
Turhan, Milliyet, Papağan, Akşam, Barış, Özgür İnsan, Cumhuriyet gazete ve dergilerinde karikatürler çizdi ve bant karikatürler hazırladı. Bunlardan en önemlisi "Abdülcanbaz"dır.

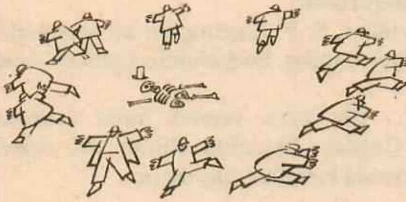
Abdülcanbaz 1957 yılında Milliyet sütunlarında doğdu. Öyküsü Aziz Nesin tarafından yazılıyor, Turhan Selçuk'da çiziyordu. İlk serüveninin adı "Turist Rehberi" idi. Bu serüvenden sonra Abdülcanbaz'ın isim babası Aziz Nesin serüveni sürdürmeyince Turhan Selçuk tek başına üslendi. Abdülcanbaz başlangıçta yalnızdı. Bir turist rehberi, bir yeşilçam simbarı, anasının gözü hatta üç kağıtçı bir tipti. Turhan, Abdülcanbaz'ın karekterini yeniden çizdi. Abdülcanbaz giderek arınıp, sağlam bir kişilik edindi. Daha sonra karşıtları ve yandaşları ile değişik karekterlerin belirlendiği bir kalabalık oluştu çevresinde. Dostları oldu: Tarzan, Fettah, Karanfil Hoca. Düşmanları da: Gözlüklü Samiler, Halefyanlar gibi...

Abdülcanbaz diğer çizgi romanlara benzemez. Kendine özgü bir anlatımı, kendine özgü bir çizgi dünyası vardır. Bu da devrimcidir, halkçıdır. Olayları, sonuçları bu açıdan bakarak değerlendirir. Abdülcanbaz'da halktan kişiler, halkın karşısında kişiler vardır. Olaylar içinde bunların çatışmaları, savunmaları görülür. Bizim halkımızın, insanımızın çatışmaları, savunmaları görülür. Bizim halkımızın, insanımızın çatışmaları, savunmalarıdır bunlar. Abdülcanbaz bir simgedir! Doğrunun, güzelin, iyinin yanında. Sömürenin karşısında bir simge..

Abdülcanbaz ciltler biçiminde yayınlanmış, bir yıl süresince tiyatrolarda sahnelenmiştir. Turhan Selçuk'-

un diğer bant tipleri de vardır: "Seytanın Maceraları" (1952), "Politikacının Maceraları" (1956). Daha sonra Turhan Selçuk "Cumhuriyet" gazetesinin haftalık mizah sayfası "Ciddiyet"in hazırlanmasında görev almış, burada "Başbuğun Serüvenleri" (1977) ve "Evliya Çelebi" (1978) bant karikatür tiplerini hazırlamıştır.

KARİKATÜR ALBÜMLERİ

Turhan Selçuk'un altı karikatür albümü vardır: "Turhan Selçuk Karikatür Albümü" (1954), "140 Karikatür" (1959), "Turhan 62" (1962), "Hiyeroglif" (1964), "Hal ve Gidiş Sıfır" (1969), "Söz Çizginin" (1980).

40 SANAT YILI

Turhan Selçuk türlü zamanlarda karikatürlerinden ötürü yargıç önüne çıkarıldı. Düşüncelerinden ötürü yargılandı. Karikatürcüler Derneği'nin kurucularından olan Selçuk, türlü zamanlarda başkanlıklarda bulundu.

Turhan Selçuk'u 40'ıncı sanat yılında birkez daha kutlar, bundan sonraki sanat yaşamında da başarılar dileriz. •

İŞSİZLİĞE DUR

BATI toplumlarına empoze edilmek istenen ve başta İngiltere olmak üzere bir kısım ülkelerde uygulamaya konulmuş bulunan Friedman'cı ekonomik modellere karşı emekçi kitlelerden kaynaklanan demokratik tepkiler gittikçe yoğunlaşmakta ve güçlenmektedir. Bu tepkilerin uluslararası düzeyde eşgüdümünün sağlanmasında, ve öncülüğünün yapılmasında kırk milyon üyeli Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC)'un etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

ETUC Haziran 1981'de yayınladığı "İşsizliğe dur" başlığını taşıyan yeni ve kapsamlı bir bildiriyle Avrupalı işçi kitlelerinin tepkilerini ve alternatif önerilerini dile getirmiş bulunmaktadır.

Bildiride, karşı karşıya bulunulan sorunun önemi ortaya konulurken, şunlar söylenmektedir: "Kitlesel işsizlik, sosyal güvenlik kısıtlamaları, sendikalara saldırılar, monetarist doğmalar, yaygınlaşan ticari korumacılık, aşırıların şiddet eylemleri, artan silahlanma harcamaları, büyüyen uluslararası gerginlikler yarım yüzyıl öncesine koşut bir biçimde kötüye gidişin anlamlı belirtileridir ve görmezlikten gelinemez."

Bildiri, ayrıca, çalışanların durumunun derinden sarsan bu tür ekonomik politikaların "bölüşüm çatışmalarını" arttırdığını ve çalışanların enflasyonla savaşımda işbirliğinin kaybolduğunu, belirlemektedir.

Sonuç olarak "durum gittikçe kötüleşmektedir fakat böyle mi olmalıdır?" diye sorulmakta ve ETUC'un buna yanıtının büyük harflerle yazılmış bir "HAYIR" olduğu görülmektedir.

Bildirinin ilk bölümünde, Avrupa toplumlarının içinde bulunduğu bunalımın boyutları belirlenirken, günümüzde her oniki Batı Avrupalı işçiden birinin işsiz olduğu açıklanmakta ve eğer uygulanan politikalar değişmezse bu oranın 1985'den önce dokuzda bir oranına yükseleceği öngörülmektedir. "İşsizlik -denilmektedir- bireysel açıdan yıkıcı, toplumsal açıdan zararlı, ekonomik açıdan israfçı ve siyasal açıdan tehlikelidir".

Bildiri, bu nedenle, karşı karşıya bulunulan bunalımı İkinci Dünya Savaşı öncesi dünya bunalımıyla karşılaştırılabilecek boyutta görmektedir.

ETUC'a göre, yaşanılan bunalımın gittikçe büyümesinde hükümetlerin izledikleri politikaların payı büyüktür. Bu arada, monetarist ve "bırakınız yapsınlar" cı politikalar bunalımın başta gelen sorumlularıdır.

"Safdil monetaristler, çok şükür - demektedir bildiri- geniş ölçüde saygınlıklarını yitirmişlerdir. Onların öğütlerini dinleyen hükümetler, para sunumunu denetim altında tutmakta şimdiye dek başarıya ulaşamamışlar ayrıca, istihdam ve üretim alanında darmadağınık olmuşlardır... Böylece, ekonomik daralma sürmete... Monetarist ve "bırakınız yapsıncı" politikalar yanlış ve eksik varsayımlar üzerine dayandıkları için bunalımlardan çıkış yolu oluşturmamaktadırlar."

ETUC'un bunalımdan çıkış yolunda önerdiği alternatif ekonomik politika ise şu altı noktada toplanmış bulunmaktadır:

'1. Hükümetler, daha yüksek yatırım düzeyleri sağlamak için etkin biçimde müdahale etmelidirler. *(Ancak kamu sektörü bu eğilime karşı koyabilir. Ve bu darboğazı açabilir.)*

'2. Yeni iş alanları açılmasına ve iş eğitimine ilişkin programlar önemli ölçüde güçlendirilmelidir.

'3. Çalışma süreleri anlamlı bir biçimde azaltılmalıdır.

'4. Kalkınma sürecindeki ülkelere yardımlar önemli ölçüde artırılmalıdır. *(Onlara yardım aynı zamanda kendimize yardım etmek demektir.)*

'5. Değişimin yükü hakça paylaşılmalıdır *(Demokratik toplumlarda tüm ekonomik iktidar işverenlerde değildir ve olmamalıdır.)*

6. Enflasyon, işsizlik yoluyla değil, toplumsal açıdan hakça ve özel politikalarla çözümlenmelidir".

OLAYLARIN YORUMU

OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ VE ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ

BEŞBUÇUK aydır sürdürülen okuma–yazma seferberliğinin genel değerlendirilmesi yapıldı bir seminer ile. Milli Eğitim Bakanı Sağlam, "amacın beş yıl içerisinde cehaletin bütünü ile kaldırılması" olduğunu söyledi. Kuşkusuz alkışlanacak bir girişim. Bu seferberliğe karşı çıkmak aklınıza gelir mi? Birşeylere zarar vereceği düşünülebilir mi? "Okuma–yazma öğretilmesine aklı başında kimse karşı çıkmaz" diyordu rahatlıkla.

Gel gelelim, inanmak biraz güç ama, özellikle gelişmekte olan ülkelerde okuma-yazma oranının artmasına karşı çıkanlar var... Hem de bilimsel gerekçelerle. Bunlardan birisi de Harvard Üniversitesi profesörü, çağdaş Amerikan Sosyolojisi'nin önde gelen isimlerinden, gelişmekte olan ülkeler konusunda otorite, görüşleri ile yeni bir akım başlatmış olan Samuel P. Huntington. Daha 1965'de başlamış Türkiye gibi ülkelerde okuma–yazma oranının artmasına karşı çıkmaya. "Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma" adlı makalesinde şöyle diyor:

"... okur–yazarlık ve eğitim gibi, modernleşmenin en çok özlenen kimi alanlarında elde edilen çabuk ilerlemeler, siyasal istikrarın ciddi şekilde bozlumasına mal olabilir."

Evet, biz demokrasiyi özlenen biçimde yaşatamamanın başlıca sorumlusu olarak cehaleti görürken, çağdaş sosyoloji "aman" diyor, "çok okur yazarınız olursa, siyasal istikrarınız bozulur, zar zor yerleştirdiğiniz modern siyasal kurumlarınız zarar görür."

Aynen şöyle yazıyor ünlü sosyolog: "Okuma–yazma bilmeyenlerin siyasete katılmaları, siyasal kurumlar bakımından, okur–yazarların siyasete katılmaları kadar TEHLİKELİ değildir. Okuma–yazma bilenler, genellikle, gerçekleştirilmesi daha güç şeylerin özlemini çekerler ve hükümetten daha çok istekte bulunurlar. Üstelik, okur–yazar olmayanların siyasete katılması sınırlı ölçüde kalabileceği halde, okur–yazar olanların siyasete katılışı çığ gibi büyüyerek, siyasal istikrar bakımından FELAKETLİ sonuçlar doğurabilir."

Hemen belirtelim, S. P. Huntington bu görüşlerinde yalnız değildir. Evet çağdaş Sosyolojide egemen Amerikan görüşü bu.

Karar sizin... Bir ipucu vererek karar vermenize yardım edelim: Çağdaş Ekonomi Bilimi de, ücretler yükselirse enflasyondan kurtulunmaz diyor... •

REAGAN'IN BAŞININ DERDİ: YÜKSEK FAİZ

ESKİ sinema yıldızı, Amerika Birleşik Devletleri yeni başbakanı Reagan, yeni rolünde ilk ciddi darbeyi ekonomik alandaki politikaları nedeniyle almışa benzer.

Enflasyon içinde durgunluk yaşayan ABD ekonomisini canlandırmak için Reagan, "sunu yanı teorisi" diye, sihrine çok güvendiği ve iş çevrelerince de çok beğenilen bir teoriyle ortaya çıkmıştı.

Buna göre, vergiler indirilecekti. Böylece herkesin cebinde kalan para artacaktı. Herkes bu paraları tasarruf edecek ve böylece yatırım, üretim artacak, ekonomi canlanacaktı. Bu amaçla gerekli yasa yaz aylarında yeni yönetim tarafından Kongreden geçirilmişti.

Ayrıca, bir yandan sıkı para politikası izlenirken, bir yandan da kamu giderlerinde kısıntı yapılarak federal bütçe 1984 yılında dengeye kavuşturulacak, enflasyon önlenecekti.

Bu politikalara ilk olumsuz tepkiler, başlangıçta bunları pek beğenen iş çevrelerinden geldi.

Çünkü, hem vergilerde indirim yapmanın hem de bütçe açıklarını azaltmanın birbiriyle kolay bağdaşır olmadığı çabuk anlaşıldı. Federal bütçe konusunda yapılan kestirimlerin, bütçe açıklarının gittikçe artacağını ortaya koyması üzerine ilk olumsuz tepki Wall Street'ten, taşınır mal piyasasından geldi.

Wall Street, bütçe açıklarının ve dolayısıyla kamu borçlanmasının artması olasılığı karşısında, esasen yüksek olan faiz oranlarının daha da yükselmesinden ve dolara hücumun sürmesinden kaygılı.

Wall Street, "sıkı para politikası sürdürülürse, bu koşullarda kredi piyasası çatırdar, iflaslar büyük boyutlara ulaşır, " diyor.

O arada, geçtiğimiz günlerde Şikago'da yaptığı bir konuşmada Reagan da, yüksek faiz oranlarının enflasyonu kötüleştirdiğini kabul etti. Esasen başka türlü de yapamazdı. Çünkü Ağustos ayının ekonomik göstergeleri, bir ekonomik durgunluğun tüm belirtilerini içeriyordu.

Faiz oranlarıyla birlikte dolar değerinin yükselmesi ve böylece ABD dışsatım mallarının yabancılar için pahalılaşması, Reagan için de, iş çevreleri için de ek bir kaygı kaynağı. İş çevreleri dışsatımın, özellikle Avrupa'ya yatırım malları dışsatımının güçleşmekte olduğundan yakınırlarken, gerileme gösteren dışsatım rakkamları da onları doğruluyor.

ABD neresi, Türkiye neresi, demeyiniz. Bize uzak da olsa, yapısı bizden ayrı da olsa ondan alacağımız dersler var. Çünkü son günlerde kimileri, bizde de, "iş yaşamından alınan vergiler indirilmeli" demeğe başladı. Böyle düşünenler, "devlet iş yaşamından aldığı vergileri indirirse, iş yaşamı canlanır. İş yaşamı canlanınca daha çok vergi öder. Hem de o kadar çok öder ki, Devlet vergi indirimi dolayısıyla uğradığı vergi kayıplarını bu yoldan fazlasıyla giderir," derler.

Hem de ABD örneği bu denli taze, bu denli canlı olduğu halde ... •

SPORUN BİR YILI...

RIZA SÜMER

- **Türkiye'de başarılı ve çok sayıda sporcu yetiştirmek istiyorsak, en büyük sorunun yapı ve yönetim bozukluğundan kaynaklandığını kabullenmek zorundayız.**

- **Türkiye'de hatta tüm toplumlarda her yönetim geleceğe miras bırakarak, iz bırakarak dönemini tamamlar. Önemli olan geleceğe sağlam, parlak övgüye değer, halkı mutlu eden izler, miraslar bırakmaktır.**

POLİTİKASI saptanmamış, sağlıklı ve demokratik bir yapıya kavuşturulmamış, çağdaş bir örgütlenmeden yoksun sporumuzda kuşkusuz ileriye dönük değişikliklerin gerçekleşmesi için bir yıl aslında kısa bir süre.

Ancak, sporumuzu bugünlere getirenlerin, yönetenlerin, dahası, büyük umut ve özlemlerle bekleyen amatörlerin karşısında tarihsel sorumluluk alanların bir kez daha derinliğine, genişliğine düşünmesi, durum değerlendirmesi yapması gerekir kanısındayım.

Bir yıl önce, göreve getirilen Beden Terbiyesi Genel Müdürü Yücel Seçkiner'in önünde yığın yığın sorun, umutla bekleyen geniş bir kitle vardı. Üstelik, amatörler kendisini desteklediklerini kamuoyuna da açıklamışlardı. Basın da Seçkiner'in yanındaydı.

Geride bıraktığımız bir yıl şunu kanıtladı bir kez daha. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün örgüt yapısı, işleyişi, anlayışı değişmeden, karar organlarında ve danışma kurullarında amatörlerin, hakemlerin, antrenörlerin, özetle yönetilenlerin temsilcileri olmadan doğru yolu bulma olanağı yoktu. Yapıyı değiştirmeden, başarısız bir kadroyu koruyarak iyiniyetle başarı sağlaması olası değildi.

Yukarıdaki temel sorunların varlığına karşın, bir yılda yapılan işler şunlar:

Güreş ve atletizmin 1982 yılından itibaren zorunlu dal olması, Bayanların spor yarışmalarına yüzde 50 indirimli girebilmeleri, spor tesislerinin amaç dışı kullanılmaması, Yurtiçinde üretilemeyen spor araç ve gereçlerinin Kıbrıs Türk Federe Devleti yolu ile Türkiye'ye getirilmesi, Beden Terbiyesi çalışanlarının kadro sorunları, zarar gören ve başka bölgelere daha önce atanan memurların olanaklar elverdiğince durumlarının düzeltilmesi, Devlet Demiryollarından sporcuların yüzde 30 indirimli olarak yararlanması. Hakemlerin, sporcuların ve yöneticilerin yarışmalaı sırasında kamu görevlisi sayılması, sualtı sporları ve vücut geliştirmenin devletin görevleri arasına alınması, Dernekler Yasasının 50. maddesinin değiştirilmesi, böylece spor kulüplerine devlet yardımı yapılmasının Bakanlar Kurulu'na sunulması, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Yasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi için çalışmalara başlanılması, güreşin geliştirilmesi için Şura toplanması, amatörlere Türkiye şampiyonalarında birinci kademeden itibaren az da olsa para yardımı yapılması, örgütsüz olsa da halkın sağlık için spora özendirilmesi.

Bunların yanı sıra 1978-1979 döneminde yükselişe geçen Spor-Toto, bu yıl da tırmanışını sürdürdü.

Geçmiş bir yıl içinde, birkaç saniyelik düşünme ile bulunabilecek kadar açık olan olumsuzluklar da vardı.

VALİLER

Devletin bazı valileri, toz duman içinde çalışan amatörleri, kapalı okul salonlarını unutarak profesyonel takımların peşine takıldılar. Çünkü, böylelikle gazetelerde boy boy fotograflarının, haberlerinin çıkması daha kolaydı. Valiler öyle davranınca, bölge müdürleri de amatör kulüpleri unutarak, profesyonellerle iç içe oldular. Valisi, Bölge Müdürü ve bazı belediye başkanları, spor diye azınlığın gösterilerini yeğlediler, amatörlerin varlığından haberdar edilmediler.

Federasyonlar ve bölgeler, bilerek veya bilmeyerek işgüzar davrandılar, yeni yönetime yaranmak için birer spor kulübü gibi hareket ettiler.

Futbol Federasyonu, tamamen profesyonellerin hizmetine ve denetimine girdi. Kadro sınırlaması, kiralık sporcu konularında bile çağdışı ve insan haklarına aykırı kararlar aldı. Merkez Danışma Kurulu değişti, ancak yapısı ve işlevi değişmedi.

Yüzde 8'ler, söylendiğine göre, yanlış yorumlar yapan hukukçuların yüzünden amatörlere dağıtılmadı. Yazılı emirlere karşın, bölgelerce harcandı. Bazı yürekli ve gerçek kamu görevlisi bölge müdürleri yerinde bir kararla bu paraları amatörlere verdi, o kadar.

Eğitimin olmadığı bir düzende, cezalandırma, korkutma, yazılı ve sözlü zorlama görüldü. Hizmetiçi eğitim yetersiz kaldı.

Türk Spor Vakfı, çarpık yapının, saygınlığını yitirmiş bir örgütü şeklini korudu.

Türkiye'de, başarılı ve çok sayıda sporcu yetiştirmek istiyorsak, en büyük sorunun yapı ve yönetim bozukluğundan kaynaklandığını kabullenmek zorundayız.

Bekleyen sorunlara, tesislerin bakımsızlığı, yetersizliği, elverişsizliği de eklenmeli. Bu sorunları çözüme ulaştırmadan, sporcu sayısını yükseltecek, nitelikli sporcu yetiştirecek görevlilerin, esenlik içinde üretime dönük çalışabilmesi olanaksız.

Türkiye'de, hatta tüm toplumlarda her yönetim, geleceği miras bırakarak, iz bırakarak, dönemini tamamlar. Önemli olan, geleceğe sağlam, parlak, övgüye değer, halkı mutlu eden izler, miraslar bırakmaktır. ●

BTGM. Yücel Seçkiner: Sporu yönetenler.

TİMSAHIN GÖZ YAŞLARI...

AHMET KAHRAMAN

Geçtiğimiz günlerde, basında uç verip uzayan yazı dizileri, "ah demokrasi, vah demokrasi" sözcükleri, ister istemez timsahın göz yaşlarını çağrıştırdı.

Bir ülkede, demokratik kurumlar bir bütündür. Eğer demokrasi askıya alınma aşamasına geldiyse, getirildiyse, sorumluluğu bir kaç kurum ya da yöneticisine yüklemek, onları sorumlu tutmak, işin kolayına gitmektir. Oysa, kıyılara vuran, yalayan dalgalar, gerçekleri kaplayan örtüyü çoktan sildi. Gündelik oluşumlar, toz, duman arasında görülemeyen olgular, artık tüm duruluğuyla ortadadır.

O nedenle, basın dahil, hiç kimse "ben dememiş miydim?" diyemez. Kimse kendini olup bitenlerden soyutlayarak, başkalarını suçlama gibi ucuz savunmaya gidemez. Bazı kişi ve kurumların kendilerini, "kırk tas suyla yıkamağa" kalkışması, onları sorumluluktan arındıramaz. Eğer sorumlu varsa, üleşim ortaktır. Yüksek perdeden konuşup da, kendini bir yere oturtanlara, en az, günün birinde tarih soracaktır:

"--Sen neredeydin? Neden görev ve sorumluluğunun gereğini yerine getirmedin?"

İsmet Paşa'nın ünlü bir sözü vardır:

"--Namuslular da, gerektiğinde namussuzlar kadar cesur olmalıdır..."

Geçmişin yangın ve depremli günlerine bakıyoruz. Korkusuz olması beklenen namuslu basın ve emekçileri önlerindeki ağaca bakmaktan ormanı görmekten yoksun... Gözler kapalı.

Kuşkusuz ülkemizde, çevremizde olup biten tüm olumsuz olguları, zaman zaman demokrasiyi saran kurtları, Amerika ve onun kirli eylemlerle ünlü, hergün dünyanın şurasında, burasında kargaşa yaratmakla tanınan "Gizli Haber Alma Örgütü" (CIA)'ne mal etmek, kişileri yanılgıya sürükleyebilir. Doğruları görme olgusunu ortadan kaldırabilir.

Fakat geçmişte, "kurtarılmış kentlerde" ve "kurtarıcılar" arasında dolaşarak, sofralarına oturan, toplantılarına katılan ABD'nin Türkiye görevlileri vardı. Bu kişilerden birinin adı, eylemleri, ilişkileri Sıkıyönetim Askeri mahkemeleri savcılarınca hazırlanan iddianamelere de geçmiştir. Acaba basın, zamanında onunla ilgilenme gereğini neden duymadı? "Kurtarılmış" bölgelerde ne aradığını, neden araştırmadı?

Yine geçmişe bakıyoruz. Demokrasi saatinin onikiyi vurmasından önceki aşamaya: Bir takım "iş adamları", paralı ilanlarla çağrı üstüne çağrı yayınlamaktaydı. Kışkırtıcılık yapılmakta, "bilinmeyen" bir adrese dilekçeler verilmekteydi.

Bugün, tefrika yarışına çıkmış bir gazete, "onikiye çeyrek kala", kışkırtıcılığın doruklarında dolaşmaktaydı. Amaçları, savcı iddianamelerinde berraklığıyla sergilenen terör odaklarından birinin arkasına takılmış sürüklenmekteydi. Dahası avukatlığına soyunmuştu:

"--Onlar devletin güvenlik güçlerine yardımcı... Onlar öldürüyorlar ama vatan için, Milliyetçilik için..."

Dahası, çıkarından yana görmediği bir hükümeti yıpratma görüntüsüyle, demokrasiye kurulan tuzağa malzeme taşımaktaydı. Esnafı kışkırtmakta, taşıma sektörüne, şoförlere, manşetiyle buyruk vermekteydi:

"--Kontak kapatmağa hazır olun!"

Aynı gazete, bir yandan da "kuyruk, kıtlık" diyerek, dönemin iktidarına karşı, komprador sermayeyi istifçiliğe çağırıyordu. "Demokrasi" sözcüğünü de kullanabilen bu gazete, dönemin başbakanının adını, bir Latin Amerika ülkesi Devlet Başkanının öldürülmesiyle gerçekleştirilen darbeyi çağrıştıracak biçimde yansıtarak, demokrasinin boynuna kement atıyordu.

Bugün, "günah keçisi" avına çıkanlar, sorumluluk yükleyecek kişi ve kurum izi sürenler, geçmişlerde aynada yansıyan yüzlerini anımsamak zorundadırlar. Çünkü günün birinde tarih, demokrasiye kötülükleri nedeniyle,

"-Sanık ayağa kalk" dediği zaman, ayaktakiler arasında olduklarını bilmelidirler...

Vurguluyoruz. Demokrasinin yüreği durduysa eğer, herkesin, kendilerini "Yıkanmış, arınmış" olarak görenler, yüksek perdeden konuşanların da payı vardır. En azından görev ve sorumluluklarını anımsamadıkları, gereğini yapmadıkları için sorumludurlar...

Demokrasi bir bütündür. Demokrasilerde, örgütler vardır. Ama bir örgüt, yıllar önceden, ta 1968'lerden başlayarak silahlanıyorsa, militanlarını askeri eğitimden geçiriyor ve basın bunu görmezlikten geliyorsa, ayrıca "günah keçisi" araması, en azından yadırganır. Kimi basın mensupları bu örgütten fındık, fıstık paketleri kabul ediyor, düzenlenen yemek sofralarına oturuyor, çiçek kabul ediyorsa eğer, sonra da, "ben demiştim ki..." diye söze başlamaları ne denli, tutarlı olur bilemeyiz. Özel ilişkilerle o örgütü, "meşru" laştıracaksınız, sonra da, saat onikiyi vurduğunda yakınacaksınız... Bu olmaz işte...

Bu ülkede, bir zamanlar mezhep ayırımı ve işçi düşmanlığı okul kitaplarına kadar sokuldu. Bir örgüt din, dil, ırk, mezhep ayrımı gibi bir insanlık suçunu, dalga dalga yaydı ülkeye... Amaçlı olarak insanlar karşılıklı bilendi. Birbirinin üstüne kışkırtılarak, kan göletleri oluşturuldu. Toplu kırımlar, kıyımlar sahnelendi. Ama çiçek alanlar, fındık, fıstık paketleri kabul edenler suskundu. Suçluların adlarını bile yazamıyorlardı... "Su başlarını tutmuşlar" diye, yaptıklarını görmezlikten geliyorlardı.

"Devlet, devlet" diyenler, çapulcuların, serserilerin, karanlık amaçlıların kendilerini "devlet gücünün" yerine koymasına seyirci kalıyorlardı.

Temele, derinliğe, sorunların köküne inmesi gerekenler, geçmişte demokrasiyi kurtarma çabalarını hafife almakla meşguldüler. Demokrasiyi kurtarma çabasındaki kişi ve kurumları yıpratmakla... Bir başka vurguyla, kişi ve kurumları yıpratarak halkı yılgınlığa, umutsuzluğa sürüklemekle...

"Hafızalar yanılabilir" ama, arşivler değil, Kim toza, dumana bulanmış günlerde, ne yaptığını görmek istiyorsa eğer, açıp arşivlerine bakabilir. Çünkü, gerçek yüzler, belki sararmıştır ama, açık seçiktir, orada... ●

ŞİLİ'NİN ÖYKÜSÜ (1970-1972).

HALUK GERGER

30'uncu sayımızda Şili darbesi konusunda genel bir değerlendirme yapmıştık. Bu sayımızdan başlayarak, Salvador Allende'nin seçimleri kazanmasından, Halk Birliği Hükümetinin faşist cunta tarafından düşürülmesine kadar olan somut gelişmeleri özetlemeye çalışacağız.

ALLENDE seçimleri kazandıktan sonra Şili içindeki ve dışındaki gerici güçler, seçimlerden hemen sonra, Allende'nin göreve başlamasını engellemeye giriştiler. Bu girişim ve kışkırtmalara karşı da, Allende'yi destekleyenler **"demorkatik** gelenek"i korumak için kesin tavır aldılar. Onların bu kışkırtmalara kapılmayan kararlı tutumu, demokrasiyi yıkmak isteyenleri çileden çıkartıyordu. Örneğin, Amerikan İTT Şirketi'ni uluslararası karargahında hazırlanan 17 Eylül tarihli belge, kışkırtmalarda başarılı olunursa "silahlı kuvvetlerin belirsiz bir süre için duruma el koyması meşrulaştırılmış olur" diyordu, ama Allende taraftarlarının kışkırtmalara kapılmamasından da şöyle şikayet ediyordu: "Sokakta tutup yüzlerine tükürsen, tahrik olmaz, hattâ sana dönüp teşekkür bile ederler. Bunun anlamı, sol'un her çeşit kışkırtmaya karşı son derece tedbirli ve uyanık olduğudur."

GÖREVE BAŞLARKEN

Şili halkının direnişi ve kararlı tutumu sonucu demokrasi düşmanlarının planları başarıya ulaşamadı ve Salvador Allende 4 Kasım 1970'de Başkanlık görevine başladı. Allende ve kurduğu Halkın Birliği koalisyon hükümeti görevi çok güç koşullar altında devraldılar. Yıllardır uygulanan ekonomik politikalar yüzünden çok küçük bir azınlık dışındaki Şilililer ağır bir yoksulluk içindeydiler. Ekonomi tamamen dışa bağımlıydı ve Şili'nin toplam varlığının yüzde 40'ına karşılık olan bir dış borç yükü ülkenin belini büküyordu. Allende yürütmenin başında bulunuyordu ama parlamento, yargı ve bürokrasi tutucu güçlerin denetimindeydi. Öte yandan, koalisyon ve Allende'nin Partisi içinde çeşitli bölünmeler ve görüş ayrılıkları vardı. ABD'nin ve gericilerin açık sabotaj ve terörü yanında, silahlı sol da bir başka sorun olmaktaydı. Daha çok öğrenciler içinde örgütlenmiş bulunan Devrimci Sol Hareketi (MİR) barışçıl yolu, seçimleri ciddiye almayan bir tavır takınırken "mikro—gruplar" olarak adlandırılan öteki silahlı "sol" örgütler daha baştan seçimleri boykot etmişler ve seçmenleri de buna katılmaya çağırmışlardı.

GÖREV BAŞINDA

Tüm olumsuz koşullara karşın Allende yönetimi ilk ekonomik programıyla birlikte halk yararına ve Şili'de demokratik yapıyı güçlendirecek girişimlerde bulundu. Allende'nin programı Marksist bir program değildi. Çağdaş demokratik değerleri ön plana alan ve bunun yanında Şili halkının sosyal ve ekonomik beklentilerine yanıt verecek bir programdı bu.

Yönetim, emekçi kesimleri korumak için fiyatları dondurdu ve işçi ücretleriyle, küçük memur maaşlarına büyük oranlarda zam yaptı. Kiralar, aile bütçesinin yüzde onunu aşmayacak biçimde sabit tutuldu. Her çocuğa günde yarım litre süt verilmesini öngören bir program yürürlüğe kondu. Kamu hizmetleri ve konut yapımı genişletildi, tarım reformu çalışmaları hızlandırıldı. Bu arada, herkese en geniş temel hak ve özgürlükler tanındı.

Allende yönetiminin ilk iki yılında her alanda çok büyük işler başarıldı. İki yılda, Frei'nin 6 yılda kamulaştırdığı toprağın iki katı yoksul köylülere dağıtıldı. Bu çiftçilere yalnızca toprak değil, onunla birlikte kredi, makina, gübre de devlet desteği olarak verildi. Yoksul köylülerin köy ağalarına olan ekonomik ve psikolojik bağımlılığı bir daha geri dönmemek üzere kırıldı.

Sanayi sektöründe, çok sınırlı sayıda büyük tekelci işletme kamulaştırıldı. Küçük ve orta boy işletmeler devlet kredileriyle güçlendirilirken ancak kapanma durumunda olanlara, işsizliğin artmasını önlemek için el konuldu. Genel politika, üretimi durduran işletmelere müdahale, küçük ve orta boy kuruluşlara üretimi artırabilmeleri için ek kredi olanakları açmak, işçilerin kamu ve özel sektöre ait işyerlerinde yönetime katılmalarını sağlamak biçimindeydi. İki yılda Şili'deki 30 bin işletmeden yalnızca 150'si devletleştirildi.

Bankacılık alanında hükümet hisse senetlerini satın alarak özel bankaları da devlet denetimi altına aldı. Burada amaç, banka kredilerini denetleyerek, Şili halkının tasarruflarını toprak reformu ve devlete ait sanayii işletmelerinin gelişmesi için kullanmak ve "halkın parasının halk

için yatırımlara dönüşmesini" sağlamaktı. Krediler böylece ekonominin toplumsal sektörüne aktarıldı.

Bu arada, Amerikan şirketlerine ait bakır işletmeleri ulusallaştırıldı. 1964–70 yılları arasında bu şirketler yaklaşık 750 milyon dolar kârı Şili'den transfer etmişlerdi. Ülkeden kaynak transferini önlemek ve bakıra dayalı sanayii kurmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için bunların Şili halkı adına geri alınması gerekmekteydi.

Sonuç olarak, iç ve dış güçlerin hertürlü engellemelerine karşın üretimde artış kaydedildi, işsizlik düşürüldü, ücretli ve maaşlıların ulusal gelir içindeki payları yükseltildi.

Allende yönetiminin geniş özgürlük ve gelişen demokrasi içinde hakça bir düzen değişikliği öngören programı gün geçtikçe Şili halkının daha çok desteğini kazanıyordu. 1971 yılında yapılan ve eskiden yerel adayların kişiliklerinin ön planda olduğu belediye seçimleri, bu kez ulusal bir referanduma dönüşmüştü. Hükümet Koalisyonunu oluşturan partilerin oy oranları Allende'nin Başkanlık seçiminde almış olduğu yüzde 36.3'lik oranın çok üstüne çıkarak yüzde 50.9'a ulaştı. Artık Faşist Ulusal Partiyle açıktan işbirliği yapan Ana Muhalefet Partisi Hıristiyan Demokrat Partisinin oyları ise yüzde 29'dan yüzde 26'ya düştü. Yapılan bir senato ara seçiminde ise Sosyalist Parti adayı oyların yüzde 52'sini alırken eski Maliye Bakanı Hıristiyan Demokrat aday Andres Zaldivar'ın oyları yüzde 31'de kaldı. Şili emekçileri kendilerinden yana iktidara sahip çıktıklarını kanıtlıyorlardı.

İlk ekonomik başarılar ve halk desteğinin artarak sürmesi, ne yazık ki, Şili'de yaratılmak istenen kargaşa ortamının sonunu getiremedi. Tam tersine, işlerin kendi açılarından kötüye gittiğini gören zengin, gerici güçler ve Amerikan şirketleri Şili demokrasisine daha örgütlü bir biçimde saldırmaya başladılar. Artık, ABD'de, Şili'de kargaşa ve istikrarsızlık yaratmak için oluşturulan meşhur "**Kırklar Komitesi**" iyice devreye giriyor ve Şili'nin gerici güçleriyle CIA arasındaki işbirliği daha da yoğunlaşıyordu. •

(Haftaya: DARBE'YE DOĞRU)

